[א]בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּישֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל וְאָכְלָה בִּתְרוּמָה — מְשַׁלֶּמֶת אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶת הַחוֹמֶשׁ, וּמִיתָתָהּ בִּשְׂרֵיפָה; נִיסֵּת לְאֶחָד מִן הַפְּסוּלִין — מְשַׁלֶּמֶת קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, וּמִיתָתָהּ בְּחֶנֶק, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ מְשַׁלֶּמֶת הַקֶּרֶן וְאֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת הַחוֹמֶשׁ, וּמִיתָתָהּ בִּשְׂרֵיפָה. אֲמַר רַב יוֹסֵף: מַחֲלוֹקֶת — בִּנְתִינַת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּבְשִׁינּוּיֵי דְּשַׁנֵּינַן, אֲבָל [ב]נְתִינָה דְּעָלְמָא — דִּבְרֵי הַכֹּל כַּזַּיִת.

א גּוּפָא, [ג]תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּסָךְ — יֶשְׁנוֹ בְּבַל יִיסָךְ, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּסָךְ — אֵינוֹ בְּבַל יִיסָךְ. אֲמַר לֵיהּ: שַׁפִּיר קָאָמְרַתְּ, "לֹא יִיסָךְ" כְּתִיב, וּקְרֵי בֵּיהּ: "לֹא יָסִיךְ". [ד]תָּנֵי רַב חֲנַנְיָה קַמֵּיהּ דְּרָבָא: מִנַּיִן לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁנָּטַל מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעַל רֹאשׁוֹ וְנָתַן עַל בְּנֵי מֵעָיו, מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּיב? שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ". אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתַנְיָא: [ה]כֹּהֵן שֶׁסָּךְ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, בֶּן בִּתּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתְעַגֵּל בּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ? אֲמַר לֵיהּ: הָתָם "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ" כְּתִיב, כֵּיוָן דְּחַלְּלֵיהּ — הָא אִיתַּחִיל; אֲבָל גַּבֵּי שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה כְּתִיב: "כִּי נֵזֶר גו' אֱלֹהָיו עָלָיו" — שֶׁמֶן מִשְׁחָה קָרְיֵיהּ רַחֲמָנָא, דְּאַף עַל גַּב דְּאִיתָא עָלָיו לָא אִיתַּחִיל.

ב "עַל אֵלּוּ חַיָּיבִין עַל זְדוֹנוֹ" כו'. קָתָנֵי: חוּץ מִמְּטַמֵּא מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. מִמַּאי מַפֵּיק לֵיהּ? —הָכִי קָתָנֵי: חוּץ מִמְּטַמֵּא מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. —וְנִיתְנֵי נַמִּי: חוּץ מִמִּי שֶׁעָבַר עָלָיו יוֹם הַכִּיפּוּרִים, [ו]שֶׁאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי! אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כִּי קָתָנֵי — הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ לְחַטָּאת וְרַחֲמָנָא פַּטְרֵיהּ; עָבַר עָלָיו יוֹם הַכִּיפּוּרִים — לֵיתֵיהּ לְחַטָּאת, דְּקָא כִּפֵּר לֵיהּ. רַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר: [ז]בִּמְבַעֵט, דְּקָאָמַר: אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, דְּאִי הֲדַר בֵּיהּ בָּתַר יוֹם הַכִּיפּוּרִים, בָּעֵי לְאִיתוּיֵי אָשָׁם תָּלוּי. וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבַר: מְבַעֵט נַמִּי מְכַפֵּר עֲלֵיהּ יוֹם הַכִּיפּוּרִים. וּבִפְלוּגְתָּא, [ח]הָאוֹמֵר: "לֹא יִתְכַּפֵּר לִי חַטָּאתִי" — אַבַּיֵי אֲמַר: אֵינָהּ מְכַפֶּרֶת, רָבָא אֲמַר: מְכַפֶּרֶת. הֵיכָא דַּאֲמַר לֹא תִּיקְרַב — דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי דְּלָא מְכַפֶּרֶת, [ט]דִּכְתִיב: "יַקְרִיב אוֹתוֹ לִרְצֹנוֹ", כִּי פְּלִיגֵי — דַּאֲמַר: תִּיקְרַב וְלֹא תְּכַפֵּר, אַבַּיֵי אֲמַר: אֵין מְכַפֶּרֶת — דְּהָא אֲמַר לֹא תְּכַפֵּר, רָבָא אֲמַר: מְכַפֶּרֶת, כֵּיוָן דַּאֲמַר תִּיקְרַב — כַּפָּרָה מִמֵּילָא אָתֵי. וַהֲדַר בֵּיהּ רָבָא, כִּדְתַנְיָא: [י]יָכוֹל יְהֵא יוֹם הַכִּיפּוּרִים מְכַפֵּר עַל שָׁבִין וְעַל שֶׁאֵין שָׁבִין? וְדִין הוּא, וּמַה חַטָּאת וְאָשָׁם מְכַפְּרִין, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, מַה חַטָּאת וְאָשָׁם אֵין מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל הַשָּׁבִין — אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין מְכַפֵּר אֶלָּא עַל הַשָּׁבִין!

בת כהן שנישאת לישראל, ולכן אינה רשאית לאכול בתרומה, **ואכלה בתרומה** — משלמת את הקרן לכהן, ואם היה זה בשגגה **אינה משלמת את החומש** שמוסיף זר האוכל תרומה (ויקרא כב, יד), שהרי אינה זרה ממש, משום שיכולה לחזור לכהונה אם ימות בעלה בלא בנים, **ומיתתה**, אם זנתה — **בשריפה** כבת כהן. אבל בת כהן **שניסת לאחד מן הפסולין** לכהונה, ובכך נתחללה מן הכהונה — **משלמת קרן וחומש, ומיתתה בחנק**, כשאר בנות ישראל, אלו **דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים: אחת זו ואחת זו**, גם הנישאת לפסול — **משלמת הקרן ואינה משלמת החומש, ומיתתה בשריפה**, הואיל ולא היתה זרה מתחילתה. והיא שיטת ר' יהודה, בן מחלוקתו הקבוע של ר' מאיר, כפי שהסברנו לעיל לענין נתינה משמן המשחה על מלך, שצריך שיהא זר מתחילה ועד סוף. **אמר רב יוסף: מחלוקת** ר' מאיר ור' יהודה היא **בנתינת שמן המשחה ובשינויי דשנינן** [ובאותם תירוצים שתירצנו] והסברנו בענין זה, שלדעת ר' מאיר חייבים בכל שהוא, שהרי נאמרה בה לשון סיכה, ולדעת ר' יהודה בכזית, **אבל נתינה דעלמא** [בכלל], וכגון האיסור לתת לבונה על מנחת החוטא (ויקרא ה, יא) — **דברי הכל כזית.**

א **גופא** [דנים לגופו] של דבר שהזכרנו. **תני תנא קמיה** [שנה חוזר המשניות לפני] **ר' אלעזר: כל שישנו בסך**, שאסור לסוך את עצמו או את אחרים — **ישנו בבל ייסך**, אסור לסוך אותו, **וכל שאינו בסך**, וכגון גוי, שלא חייב במצוות — **אינו בבל ייסך. אמר ליה** [לו] ר' אלעזר: **שפיר קאמרת** [יפה אמרת], "על בשר אדם **לא ייסך" כתיב** [נאמר] (שמות ל, לב), ומשמעו שאסור לסוך אותו, **וקרי ביה** [וקוראים בו] גם **"לא יסיך"**, שהוא אסור לסוך אחרים, ומי שהוא בכלל "לא יסיך" הריהו בכלל "לא ייסך". **תני** [שנה] **רב חנניה קמיה** [לפני] **רבא: מנין לכהן גדול שנטל משמן המשחה שעל ראשו ונתן על בני מעיו** (בטנו), **מנין שהוא חייב? שנאמר: "על בשר אדם לא ייסך"** (שם). **אמר ליה** [לו] **רב אחא בריה** [בנו] של **רבא לרב אשי, מאי שנא מהא דתניא** [במה שונה הדבר מזו ששנויה בברייתא]: **כהן שסך** בעצמו **בשמן של תרומה, בן בתו** של אותו כהן, שהוא **ישראל, מתעגל** (מתמרח) **בו** בשמן זה **ואינו חושש** לאיסור הנאה של זר מתרומה? **אמר ליה** [לו]: **התם** [שם] לגבי תרומה, **"ומתו בו כי יחללוהו"** (ויקרא כב, ט) **כתיב** [נאמר], **כיון דחלליה** [שחיללו הכהן], שהשתמש בו לצורכו — **הא איתחיל** [הרי התחלל], נעשה חולין, ומותר לזר. **אבל גבי** [אצל] **שמן המשחה כתיב** [נאמר]: **"כי נזר** שמן משחת **אלהיו עליו"** (שם כא, יב), **"שמן משחה" קרייה רחמנא** [קראה אותו התורה], ללמד **דאף על גב דאיתא עליו לא איתחיל** [שאף על פי שהוא ישנו עליו, לאחר שנמשח, לא התחלל], אלא עדיין הוא בקדושתו.

ב שנינו במשנה: **על אלו חייבין על זדונו** כרת ועל שגגתו חטאת, ועל לא הודע (ספק חטאת) שלהם אשם תלוי. ובהמשך לכך **קתני** [הוא שונה]: **חוץ ממטמא מקדש וקדשיו.** ושואלים: **ממאי מפיק ליה** [ממה הוא מוציא אותו]? והלא גם מטמא מקדש וקדשיו חייב כרת וחטאת! ומשיבים: **הכי קתני** [כך הוא שונה]: **חוץ ממטמא מקדש וקדשיו שאין מביא אשם תלוי** על ספקו. ושואלים, **וניתני נמי** [וישנה גם כן]: **חוץ ממי שעבר עליו יום הכיפורים**, שגם הוא **אין מביא אשם תלוי** על הספק! **אמר ריש לקיש: כי קתני** [כאשר הוא שונה] במשנה את הפטורים מאשם תלוי הרי זה **היכא דאיתיה** [במקום שישנו] **חטאת**, ספק חטא שצריך כפרה, **ורחמנא פטריה** [והתורה פטרה אותו] מלהביא אשם תלוי. אבל מי **שעבר עליו יום הכיפורים ליתיה** [אין בו] **חטאת**, ספק חטא שצריך כפרה, **דקא כפר ליה** [שהרי כיפר לו] **יום הכיפורים. ר' יוחנן אמר:** מדובר במשנה **במבעט, דקאמר** [שאומר]: **אין יום הכפורים מכפר**, ובמקרה זה אין יום הכיפורים מכפר עליו, **דאי הדר ביה בתר** [שאם חוזר בו אחר] **יום הכיפורים, בעי לאיתויי** [צריך להביא] **אשם תלוי.** ומעירים: **וריש לקיש**, שלא הסביר כן, **סבר** [סבור]: **מבעט נמי** [גם כן] **מכפר עליה** [עליו] **יום הכיפורים.** ומעירים: **ובפלוגתא** [ודבר שנוי במחלוקת] של אמוראים כמה דורות לאחר מכן: **האומר "לא יתכפר לי חטאתי"**, החטאת שמקריבים עבורי, **אביי אמר:** חטאת זו **אינה מכפרת, רבא אמר: מכפרת.** ומסבירים, **היכא** [במקום] **שאמר: לא תיקרב**, איני רוצה שתקרב — **דכולי עלמא לא פליגי דלא** [הכל אינם חלוקים שאינה] **מכפרת, דכתיב** [שהרי זה נאמר]: **"יקריב אותו לרצונו"** (שם א, ג), וקרבן שקרב שלא לרצונו ודאי אינו מועיל. אלא **כי פליגי** [כאשר הם חלוקים] הרי זה שאמר: **תיקרב** החטאת **ולא תכפר, אביי אמר: אין מכפרת, דהא** [שהרי] **אמר לא תכפר. רבא אמר: מכפרת**, שכיון שאמר **תיקרב**, ולכן אינו מתנגד — **כפרה ממילא אתי** [מאליה באה]. ומעירים: **והדר ביה** [וחזר בו] **רבא** מדבריו, שהאומר "לא תכפר עלי חטאתי" — מכפרת. **כדתניא** [כמו ששנויה בברייתא]: **יכול יהא יום הכיפורים מכפר בין על השבין** מן העבירות שבידם **ובין על שאין שבין? ולכאורה דין**, סברה הגיונית **הוא, ומה חטאת ואשם מכפרין ויום הכפורים מכפר, מה חטאת ואשם אין מכפרין אלא על השבין — אף יום הכפורים אין מכפר אלא על השבין!**

שנשאת לישראל. **ואינה משלמת חומש** — דלא זרה, שהרי לא נתחללה. שאם ימות בעלה ותנשא לכהן — אוכלת, או אם זרע אין לה — הדרא לתרומה. **משלמת כו'** — "אשם" לא גרסינן. **ומיתתה בחנק** — ורבי מאיר לטעמיה, דאף על גב דמעיקרא לאו זרה היא, השתא מיהא זרה הויא. **אחת זו כו'** — דבעינן זר מתחלתו. **וחכמים** — היינו רבי יהודה בר פלוגתיה. **ובשנויי דשנינן** — לטעמיה דרבי מאיר משום דאיתקש לסיכה. **אבל נתינה דעלמא** — כגון "לא יתן עליה לבונה" דמנחת חוטא — בכזית, דילפינן מ"ונתן לכהן את הקדש" (ויקרא כב). והכי מפרשא בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נט,ב). **לא ייסך כתיב** — בשני יודין, שדי חדא לתוך התיבה וקרי: "לא יסיך", דמשמע: מי שמצווה שלא יסיך לא לעצמו ולא לאחרים — מצווה אחר עליו שלא לסוכו. וגוי לאו בר מצוה הוא. **כהן שסך בן בתו ישראל מתעגל בו כו'** — ופירושו: כהן שסך את עצמו שמן, יכול בן בתו ישראל לבא להתעגל בו, ואפילו גדול, ושף עצמו באבי אמו ואינו חושש. אלמא, כיון דבטלה בהתירא — בטלה. והכי תניא בהדיא בתוספתא דמסכת תרומות (פרק י): סך כהן את עצמו שמן של תרומה, ומביא בן בתו ישראל ומעגלו על גביו. ובן בתו ישראל דנקט — משום דרגיל אצלו, והוא הדין לאחריני. **שאינו מביא אשם תלוי** — שאין אשם תלוי בא אלא על ספק חטאת קבועה, כדמפרש בפרק בתרא (כריתות כה,א). **מתניתין במבעט** — ביום הכפורים דאמר: לא תכפר עליו, משום הכי לא תני ליה. **ודין הוא** — שלא יכפר. **אלא על השבין** — דלרצונו בעינן. אשם לאו דוקא נקט, דהא אשכחן אשם אמזיד בפרק שני (כריתות ט,ב): ארבעה מביאין על הזדון.

◆

תוספות

קרי ביה לא יסיך — ואפילו מאן דלית ליה מסורת בעלמא — הכא אינו מוסיף על התיבה, אלא מסרס התיבה, להטיל יו"ד בין סמ"ך לכ"ף.

מנין לכהן גדול שנטל משמן המשחה כו' — תימה: אמאי לא קאמר לעיל דהוי שמן המשחה שני כתובים הבאים כאחד! ויש לומר: דלא חשיב נעשית מצוותו אלא לאחר שניגב השמן, כדמסיק: "שמן משחת אלהיו עליו" איקרי, אף על גב דאית עליו — לא איתחיל.

ובפלוגתא — פירוש: כי היכי דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש במבעט ביום כפור, הכי נמי פליגי אביי ורבא במבעט בחטאת. לא בעי למימר דרבי יוחנן וריש לקיש פליגי נמי במבעט בחטאת כמו במבעט ביום הכיפורים, דאיכא למימר: עד כאן לא אמר ריש לקיש אלא ביום הכיפורים שמכפר על המזיד כשוגג. ואי הוה פליגי אביי ורבא נמי ביום הכפורים, אם כן כי הדר ביה רבא הני מילי דהדר ביה מחטאת, אבל מיום הכפורים לא הדר ביה, וסבר כריש לקיש וכאידך ברייתא, דיום הכפורים הוא — מכל מקום. ואם כן קשה הילכתא אהילכתא, דקיימא לן כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש, וקיימא לן כרבא לגבי אביי! אלא נראה דלא פליגי ביום הכפורים. ועוד, דסבירא לן כרבנן דפליגי ארבי, ואמרי דיום הכפורים לא מכפר אלא על השבין, דהילכתא כרבי מחבירו ולא מחביריו.

והדר ביה רבא מהא דתניא כו' — דליכא למימר דלא שמיע ליה ברייתא, דהא לקמן מתרץ לה.

מסורת הש"ס

- **א.** משנה תרומות פ"ז מ"ב. סנהדרין נא,א.
- **ב.** ראה מנחות עט,ב.
- **ג.** כריתות ו,ב.
- **ד.** ילק"ש תורה שפח.
- **ה.** ירושלמי מע"ש פ"ב ה"ב. תוספתא תרומות פ"י י—יא. ילק"ש תורה שפח.
- **ו.** ראה משנה כריתות כה,א.
- **ז.** ראה ירושלמי יומא פ"ח ה"ו. שם שבועות פ"א ה"ו.
- **ח.** עיין ירושלמי יומא פ"ח ה"ז. שם שבועות פ"א ה"ו.
- **ט.** ערכין כא,א—ב (ועיי"ש).
- **י.** שבועות יג,ב. תו"כ ויקרא כג, כז (בשינוי קל). ילק"ש תורה תרמז (בשינוי קל).

◆

גרסות

משלמת קרן וחומש בש"מ הביא גרסה: **משלמת קרן וחומש ואשם** וראה רש"י.

וקרי ביה לא יסיך בכתי"מ ועוד: **קרי ביה לא יסיך וקרי ביה לא יסוך** וכעין זה בש"מ, ועוד הביא גרסה: **קרי בה לא יְיסַך וקרי ביה לא יַיסֵך.**

שסך בשמן של תרומה בכתי"מ: **שסך שמן של תרומה** ויש בכת"י: **שסך משמן של תרומה.**

כיון דחלליה בכתי"מ ועוד: **כיון דאחליה.**

שמן משחה קרייה רחמנא יש בכת"י: **שמן משחת אלהיו עליו קרי רחמנא.**

שאין מביא אשם תלוי ברוב כתה"י חסרות מילים אלו.

דאיתיה לחטאת... ליתיה לחטאת יש בכת"י ובש"מ: **דאיתיה לחטאיה... ליתיה לחטאיה** וכן ברבינו גרשום.

במבעט דקאמר אין יום הכפורים מכפר בכתי"מ ועוד: **אמבעט קאי דקאמר לא מכפר עליה יום הכפורים** וכן ברבינו גרשום, וראה רש"י.

האומר לא יתכפר לי חטאתי יש בכת"י: **האומר לא תכפר עליו חטאתו.**

והדר ביה רבא כדתניא בכתי"מ ובש"מ: **והדר ביה רבא מההיא דתניא** ויש בכת"י: **והדר ביה רבא מדתניא.**

ודין הוא ומה חטאת יש בכת"י ובש"מ: **ודין הוא הואיל וחטאת** ויש: **ודין הוא חטאת.**

◆

לשון

מתעגל

"מתעגל" הוא ביטוי מיוחד בדברי חכמים לאופן של סיכה שלא באמצעות מריחה ביד, אלא על ידי העברה (בדרך כלל בתנועות מעגליות) של גוף אחד על גוף אחר. כפי המתואר במקומות אחרים, כאשר אדם רצה לסוך את גבו, היה יוצק שמן על משטח כל שהוא (שיש, מצע של עור), ו"מתעגל" עליו. או שהיה יוצק על עצמו שמן ומתעגל על גבי אותו משטח (ראה תוספתא תרומות פ"י י. שם שביעית פ"ד ט ועוד). כן מצוי "מעגלת שערה בשערה (של אשה אחרת)" (תוספתא תרומות פ"י ד).

עיונים

וקרי ביה לא יסיך שנוטלים את הי' היתירה של "ייסך", ומעבירים אותה בין הס' לך'. על דרך שאמרו חכמים: סרס (שנה את סדר) המקרא ודורשהו (ב"ב קיט,ב) (ראה תוס'). ויש כתבו כי אין משנים את סדר האותיות, אלא מנקדים אותם באופן שונה — לא יַיסֵך או: לא ייסוך (ש"מ).

מנין לכהן גדול שנטל משמן המשחה שעל ראשו וכו' והוא פשוטו של מקרא, שאף שהותר (ומצוה) למשוח את הכהן על ראשו, ואין זה בכלל "איש אשר יתן ממנו על זר", לענין איסור הסיכה להנאתו נאמר: "על בשר אדם לא ייסך" (שמות ל, לב), וגם כהן גדול בכלל "אדם" (תוס' ר"פ בש"מ. רמב"ן על התורה שמות ל, לג).

כהן שסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו וכו' כיון דחלליה רש"י כתב שכיון שהכהן כבר סך ממנו בהיתר — כבר נתבטל, ושוב אין בו איסור הנאה, כמו הקדש שנעשתה מצוותו (כן הסביר במנחת חינוך מצוה קח ועוד). אבל רבינו גרשום מפסק משפט זה באופן שונה, ומפרש שמדובר בכהן שסך את בן בתו הישראל בשמן באיסור, ודווקא מפני כך מותר לאותו נכד להתעגל בו. אבל שמן המשחה שעל הכהן הגדול — לא ניתן עליו באיסור, ולכן אם סכו על בני מעיו חייב. ורבינו תם סבור כי לא ניתן להבין את ההיתר האמור כאן אלא מפני שאיסור סיכה של תרומה הוא מדרבנן בלבד (תוס' יומא עז,א). אמנם יש מפרשים כי טעם הדבר שמותר לבן בתו להתעגל בשמן הוא מפני שהשמן נמאס (תוס' ישנים יומא פא,א. וראה שם בשם רבינו חיים הכהן).

דאף על גב דאיתא עליו לא איתחיל ואין לומר שכבר נעשית מצוותו, ושוב אין בו מעילה (לעיל ו,א), שכיון שקראו הכתוב שמן המשחה — מצוותו הולכת ונמשכת כל זמן שהוא עליו (חק נתן). ומשום כך חשש אהרן הכהן (לעיל ה,ב) שמא מעל בשמן המשחה (בש"מ).

ממטמא מקדש וקדשיו שאין מביא אשם תלוי מפני שאשם תלוי מובא במקום שספק לו אם חייב חטאת קבועה (כשבה או שעירה), וכיון שמטמא מקדש וקדשיו מביא קרבן עולה ויורד (שאם אין ידו משגת מביא קרבן מן העוף, או מנחה. ראה ויקרא פרק ה), ממילא אינו מביא אשם תלוי (רש"י, רמב"ם בפיה"מ).

במבעט דקאמר אין יום הכפורים מכפר לשון זו משמעה שאינו מאמין בכפרה של יום הכיפורים (וכן להלן בענין חטאת ואשם). ומגרסאות אחרות, וכן מלשון רש"י, עולה כי הכוונה היא שאינו רוצה שיכפר עליו יום הכיפורים. אבל מי שרק אינו מאמין בכפרה — מכפר לו יום הכיפורים (או הקרבן) לדעת הכל, כפי שמוכח מן הירושלמי (יומא פ"ח ה"ז) (נר תמיד, וראה יפה עינים).

ובפלוגתא האומר לא יתכפר לי חטאתי רבינו גרשום מפרש כי מחלוקת אביי ורבא נוגעת גם ליום הכיפורים, אביי סבור כר' יוחנן ורבא כריש לקיש (וכן משמע מפירוש רש"י לסוגיה זו). אבל לדעת התוספות, אביי ורבא נחלקו לענין חטאת בלבד, ואין כאן אלא מחלוקת דומה, ויש לכך השלכות לפירוש המשך הסוגיה כולה.

והדר ביה רבא כדתניא ואין לומר שלא ידע ברייתא זו, שהרי להלן הוא דן בה (תוס').

אורח הלכה

בת כהן שנישאת לישראל בת כהן שנישאה לישראל או שנפסלה, ואכלה תרומה — חייבת לשלם את הקרן ולא את החומש. ואם זנתה תחת בעלה (בין ישראל, בין כהן ואפילו ממזר או נתין, או משאר חיובי לא תעשה) — חייבת שריפה. וכדברי חכמים. (רמב"ם ספר זרעים הלכות תרומות פ"י הי"ב. ספר קדושה הלכות איסורי ביאה פ"ג ה"ג).

כהן גדול שנטל וכו' כהן גדול שנטל כזית משמן המשחה שניתן על ראשו (לצורך משיחתו) וסך במעיו — חייב כרת. והוא שיסוך ממנו כזית. ולדעת הראב"ד — אפילו בכל שהוא (וראה כס"מ ורדב"ז). (רמב"ם ספר עבודה הלכות כלי המקדש פ"א ה"י).

כהן שסך... כהן שסך את עצמו בשמן של תרומה ומביא בן בתו ישראל (והוא הדין כל ישראל. כס"מ ועוד) ומעגלו על גביו, מותר. (רמב"ם ספר זרעים הלכות תרומות פי"א ה"ח).

חוץ ממטמא מקדש וכו' המטמא מקדש או קדשיו בשוגג — מביא קרבן עולה ויורד, ולכן אם הוא מסופק אם נכנס למקדש או אכל קודש בטומאה [illegible] — אינו מביא אשם תלוי. [illegible]

מי שעבר עליו יום הכיפורים [illegible] — פטור [illegible]

במבעט המבעט ביום הכיפורים [illegible] אם נתחייב [illegible] אחר יום הכיפורים [illegible] וראה רמב"ם [illegible]

האומר לא יתכפר לי חטאתי [illegible]

אמר לא תיקרב [illegible] ידו ומתכפר [illegible] פי"ד ה"ו [illegible]

אלא על השבין חייבי חטאות או אשמות המביאים קרבנם על זדונם או שגגתם, אינם מתכפרים אלא אם יעשו תשובה ויתודו, וכן יום הכיפורים אינו מכפר אלא לשבים. שלא כרבי להלן (כס"מ). (רמב"ם ספר מדע הלכות תשובה פ"א ה"א. וראה שו"ע או"ח תרז, ו בהגהה).

לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּחַטָּאת וְאָשָׁם — שֶׁאֵין מְכַפְּרִין עַל הַמֵּזִיד כַּשּׁוֹגֵג, תֹּאמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים — שֶׁמְּכַפֵּר עַל הַמֵּזִיד כַּשּׁוֹגֵג; וְהוֹאִיל וּמְכַפֵּר עַל הַמֵּזִיד כַּשּׁוֹגֵג — מְכַפֵּר עַל שָׁבִין וְעַל שֶׁאֵין שָׁבִין! תַּלְמוּד לוֹמַר: [יא]"אַךְ" — חִלֵּק. מַאי "שָׁבִין" וְ"שֶׁאֵין שָׁבִין"? אִלֵּימָא "שָׁבִין" — שׁוֹגֵג, "לֹא שָׁבִין" — מֵזִיד, הָא קָתָנֵי: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּחַטָּאת וְאָשָׁם כו'! אֶלָּא כִּי הָא דְּעוּלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: [יב]אָכַל חֵלֶב וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן, וְנִשְׁתַּמֵּד וְחָזַר בּוֹ — הוֹאִיל וְנִדְחָה יִדָּחֶה; נְהִי דְּאִידְּחֵי קָרְבָּן, גַּבְרָא בַּר כַּפָּרָה הוּא! אֶלָּא "שָׁבִין" — דְּאָמַר: יְכַפֵּר עָלַי חַטָּאתִי, "שֶׁאֵין שָׁבִין" — דְּאָמַר: לֹא תְּכַפֵּר עָלַי חַטָּאתִי, שְׁמַע מִינָּהּ. וּרְמִינְהִי: [יג]יָכוֹל לֹא יְהֵא יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר אֶלָּא עַל שֶׁנִּתְעַנָּה בּוֹ וְלֹא עָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה וּקְרָאוֹ מִקְרָא קוֹדֶשׁ; לֹא נִתְעַנָּה בּוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה, וְלֹא קְרָאוֹ מִקְרָא קוֹדֶשׁ, יָכוֹל לֹא יְהֵא יוֹם כִּיפּוּרִים מְכַפֵּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא", מִכָּל מָקוֹם. וְתַרְוַיְיהוּ סְתָם סִיפְרָא הוּא, קַשְׁיָין אַהֲדָדֵי! אָמַר אַבַּיֵי, לָא קַשְׁיָא: הָא רַבִּי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, הָא רַבִּי אַלִּיבָּא דִּידֵיהּ. דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: [יד]כָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין עָשָׂה תְּשׁוּבָה וּבֵין לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה — יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, חוּץ מִפּוֹרֵק עוֹל, וּמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה, וּמֵפֵר בְּרִית בָּשָׂר, שֶׁאִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה — יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, וְאִם לָאו — אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. [טו]רָבָא אָמַר: הָא וְהָא רַבִּי אַלִּיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ, וּמוֹדֶה רַבִּי בַּעֲבֵירוֹת דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים גּוּפֵיהּ, דְּלָא מְכַפֵּר. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, כָּרֵת דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, לְרַבִּי, כֵּיוָן דִּבְכָל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא מְכַפֵּר, הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ? —וּמַאי קוּשְׁיָא? דִּילְמָא דַּעֲבַד עֲבִידְתָּא כּוּלֵּי לֵילְיָא וּבַהֲדֵי עַמּוּד הַשַּׁחַר מִית, דְּלָא הֲוָה יְמָמָא דִּלְכַפֵּר לֵיהּ! —תֵּינַח כָּרֵת דְּלֵילְיָא, כָּרֵת דִּימָמָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ? —וּמַאי קוּשְׁיָא? דִּילְמָא בַּהֲדֵי דְּקָאָכַל נַהֲמָא חֲנַקְתֵּיהּ אוּמְצָא, דְּלָא הֲוָה לֵיהּ שְׁהוּת בִּימָמָא דִּלְכַפֵּר לֵיהּ; אִי נַמִי, דַּעֲבַד עֲבִידְתֵּיהּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה; אִי נַמִי, בַּהֲדֵי דַּעֲבֵיד עֲבִידְתֵּיהּ פַּסְקֵיהּ מָרָא לְשָׁקֵיהּ וּמִית, דְּלָא הֲוָה לֵיהּ שְׁהוּת בִּימָמָא דִּלְכַפֵּר לֵיהּ.

ג "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף הַמְגַדֵּף" כו'. מַאי אַף הַמְגַדֵּף שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה? רַבָּנַן שְׁמַעוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּתָנֵי בַּעַל אוֹב וְלָא תָּנֵי יִדְּעוֹנִי, אֲמַרוּ לֵיהּ: מַאי שְׁנָא דְּלָא מַיְיתֵי קָרְבָּן — [טז]מִשּׁוּם דְּלֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה, מְגַדֵּף נַמִי לֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה! תָּנוּ רַבָּנַן: [יז]מְגַדֵּף מֵבִיא קָרְבָּן, הוֹאִיל וְנֶאֱמַר בּוֹ כָּרֵת, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאוֹמֵר: "וְנָשָׂא חֶטְאוֹ". —[יח]וּכְלָלָא הוּא, כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב בֵּיהּ כָּרֵת מַיְיתֵי קָרְבָּן? וְהָא פֶּסַח וּמִילָה דִּכְתִיב בְּהוּ כָּרֵת וְלָא מַיְיתֵי קָרְבָּן!

אך בעשור לחדש — יום הכפורים הוא. חלק — יום כפור לשבין, ולא לשאינן שבין. מאי שבין — דקתני: אין מכפרין אלא על השבין. הא קתני לא אם אמרת כו' — ואם כן מאי קאמר? היינו הך! אלא כי הא כו' — והיינו דקאמר: חטאת אינו מכפר אלא על השבין, ששבין משעת הפרשה עד שעת הקרבה, ולא שנשתמד בינתיים. והתם בעי למילף יום הכפורים, דאם נשתמד קודם יום הכפורים וחזר בו אחר יום הכפורים — תו לא מכפר עליה יום הכפורים אחר על עבירותיו שמקמי דנשתמד. אמאי — נהי דקרבן אמרינן: הואיל ונדחה לאחר הפרשה — ידחה מעל המזבח, אבל גברא לגבי יום הכפורים בר כפרה הוא כישראל מעליא! ורמינהו — אהא דתני לעיל: יום הכפורים אינו מכפר אלא על השבין. מקרא קדש — בתקון סדר התפלה. הכי גרסינן: לא קשיא הא רבי יהודה הא רבי. פורק עול — של כל המצות. מגלה פנים — דורש בהגדות של דופי. כגון מנשה שהיה אומר: מה היה לו למשה לומר "ותמנע היתה פילגש"! ברייתא דקתני: יום הכפורים מכל מקום רבי היא. מודה רבי בעבירות דיום הכפורים — דהא דקתני: לא התענה בו מכפר — אעבירות דכל השנה. אבל ההיא עבירה דעינוי — לא מכפר. ו"אך" חלק נמי דקתני לעיל — בעבירות דיומיה קאמר. יום הכפורים אינו מכפר אלא היום, כדכתיב (ויקרא טז): "כי ביום הזה". כרת — הולך ערירי בלא בנים, ואם יש לו — מתים. אי נמי דעביד עבידתא סמוך לשקיעת החמה — דלא הוה שהות לכפורי. אי נמי בהדי דעביד עבידתא פסקיה מרא — דרפיק בה לשקיה, ומית מיד, דלא הוה שהות לכפורי. הכי גרסינן: מאי אף המגדף. שמעו לרבי עקיבא — דמתניתין רבי עקיבא היא, כדמפרש לקמן: מגדף מביא קרבן, דברי רבי עקיבא. ואמרי אף מגדף נמי כידעוני. תימה לי: ולרבי יוחנן דאמר לעיל (כריתות ג,ב): הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו, מאי "אף" דקתני במתניתין? ואומר חטאו ישא — מפרש לקמן דכרת דמגדף איירי בקרבן עבודה זרה. [מכאן שייך לעמוד ב] אתיא לרבנן (רבנן קאמרי ליה. הגירסא הכתובה בספרים אינה כפי שיטת התלמוד, וכך היא בעיני)

◆

תוספות

תאמר ביום הכפורים שמכפר על המזיד כו' — תימה: דלימא, ארבעה דברים שמביאין על הזדון יוכיח, שאין מכפרין אלא [על] השבים! ואמר רבינו יהודה בן נתן: דמה להנך, שאין מכפרין על חייבי כריתות. ועוד אומר רבי: דנהי דיש חטאות מכפרין על המזיד, מכל מקום כמה חטאות אין מכפרין על המזיד, מה שאין כן ביום הכפורים.

הואיל ונדחה ידחה — אף על גב דקיימא לן [זבחים לד,ב]: כל שבידו לא הוי דיחוי — הני מילי שאינו נדחה מחמת פסולו. כמו שקיבל הדם ונתנו לשמאלו, דהוי כאילו נתנו על הרצפה, שיחזור ויטלנו. אבל האי — נדחה מחמת פסול הגוף, ודמי לדאמרינן בזבחים [נט,א]: מזבח שנפגם — כל קדשים שהיו שם פסולים, אף על גב דבידו למלאות הפגימה.

וקראו מקרא קדש — פירוש: בכסות נקייה. כדאמר במכילתא: "מקרא קדש" וכו'.

ומודי רבי בעבירה דיומיה — ולהכי קאמר בברייתא קמייתא דלא מכפרי. והא דיליף עבירות דיומיה מחטאת ואשם דלא מכפרי, ולא יליף מיום הכפורים גופיה דמכפר בלא תשובה אשאר עבירות — משום דיליף עבירות דיומיה שיום הכפורים נקבע עליהם, מחטאת ואשם שקבועין על אותו חטא, דהכי מסתבר טפי למילף. ועוד יש לומר, דהכי נמי קאמר: תאמר ביום הכפורים כו', ואדילפת מחטאת ואשם — תיליף ליה מיום הכפורים גופיה.

דחנקתיה אומצא — מכאן דקדק רבינו יצחק בן אשר דכרת אין זרעו נכרתים. דהא הכא זרעו לא נחנקו, ואתא יום הכפורים ומכפר עלייהו, ואכתי לא משכחת לה כרת בבניו. ואמר רבי: כיון דבעוד הבשר בין שיניו חרה בו אף ה', ונפרע ממנו קודם שמצא שהות למצוא כפרה — לא נמחל העון, ונכרתין גם זרעו. דליכא למימר: להם נמחל, שהרי הם לא חטאו.

דלית ביה מעשה — היינו לריש לקיש דלעיל. אבל לרבי יוחנן הכי קאמרי ליה רבנן: כי היכי דפסח ומילה לא אתי קרבן, דשב ואל תעשה נינהו — הכי נמי מגדף.

ויש לדחות: **לא, אם אמרת בחטאת ואשם שאין מכפרין על המזיד כשוגג, תאמר ביום הכפורים** שמרובה כפרתו, **שמכפר על המזיד כשוגג? והואיל ומכפר על המזיד כשוגג,** אולי הוא **מכפר** גם **על שבין** וגם על **על שאין שבין! לכך תלמוד לומר:** "אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכיפורים הוא" (ויקרא כג, כז), ולשון **"אך" חלק,** מכפר הוא לשבים, ואינו מכפר לשאינם שבים. ושואלים: **מאי** [מה] פירוש **"שבין" ו"שאין שבין"? אלימא** [אם תאמר] **ש"שבין"** הוא אלה שחטאו **בשוגג, "לא שבין"** — אלה שחטאו **במזיד, הא קתני** [הרי הוא שונה]: **לא אם אמרת בחטאת ואשם** שאין מכפרים על המזיד כשוגג. ומכאן שעניינים שונים הם! **אלא** תאמר ש"שבין" הוא מי שעומד בתשובתו מתחילה ועד סוף, ו"אין שבין" הוא **כי הא** [כמו זו] של **עולא** שאמר בשם **ר' יוחנן: אכל חלב** בשוגג **והפריש** קרבן חטאת, וקודם שהקריבו **נשתמד** (המיר דתו) **ואחר** כך **חזר בו** בתשובה — **הואיל ונדחה** הקרבן בשעה שנשתמד **ידחה.** והציעה הברייתא כי הוא הדין למי שנשתמד ועבר עליו יום הכיפורים, שלמרות שחזר בו — לא יכפר עליו יום הכיפורים הבא. הבנה זו יש לדחות, שכן גם לגבי חטאת, **נהי דאידחי** [אם אמנם נדחה] **הקרבן** מן המזבח, ולכן שוב אינו ראוי להקרבה, כמו אם נפל בו מום ונרפא, הלוא **גברא בר** [האיש בן] **כפרה הוא,** והרי יכול להביא חטאת נוספת ויתכפר לו! **אלא** יש לפרש כי **"שבין"** כוונתו — **שאמר: "יכפר עלי חטאתי", "שאין שבין" — שאמר: "לא תכפר, עלי חטאתי". שמע מינה** [למד מכאן] מן הברייתא שחטאת אינה מכפרת על האומר: "לא תכפר עלי חטאתי", והוא שלא כדברי רבא מתחילה. אלא בוודאי חזר בו. **ורמינהי** [ומשליכים, מראים סתירה] בין ברייתא זו, ששנינו בה שיום הכיפורים אינו מכפר אלא לשבים, למה ששנינו בברייתא אחרת: **יכול לא יהא יום הכפורים מכפר אלא על** מי **שנתענה בו ולא עשה בו מלאכה, וקראו מקרא קודש,** אבל מי **שלא נתענה בו, ועשה בו מלאכה, ולא קראו מקרא קודש, יכול לא יהא יום כיפורים מכפר? תלמוד לומר: "יום הכפורים הוא"** (ויקרא כג, כז), **מכל מקום** הוא מכפר. ומעירים: **ותרוייהו** [והרי שתיהן], שתי הברייתות, **סתם סיפרא הוא,** ששתיהן שנויות בספרא (מדרש ההלכה לספר ויקרא) בסתם, וסתם ספרא ר' יהודה. ואם כן **קשיין אהדדי** [קשות הן זו על זו]! **אמר אביי, לא קשיא** [אין זה קשה]: **הא** [זו] ששנינו בה שיום הכיפורים מכפר רק על השבים — דברי **רבי** היא **אליבא** [לפי שיטת] **ר' יהודה, הא** [זו] ששנינו בה שיום הכיפורים מכפר בכל אופן — דברי **רבי אליבא דידיה** [לפי שיטתו שלו], **דתניא** [ששנויה ברייתא], **רבי אומר: כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה — יום הכפורים מכפר, חוץ מפורק עול** מצוות ממנו, **ומגלה פנים בתורה,** שנוהג בה בחוצפה וזלזול, **ומפר ברית בשר** (מילה), **שאם עשה תשובה — יום הכפורים מכפר, ואם לאו — אין יום הכפורים מכפר.** ואם כן, לפי שיטת רבי יום הכיפורים מכפר גם על שאינם שבים. **רבא אמר: הא והא רבי אליבא דנפשיה** [זו וזו דברי רבי לפי שיטת עצמו], **ומודה רבי בעבירות** של **יום הכפורים גופיה** [עצמו], כגון שאכל או עשה מלאכה ביום הכיפורים — **שלא מכפר** הכיפורים אלא לשבים. **דאי לא תימא הכי** [שאם אינך אומר כן], **כרת** של **יום הכפורים לשיטת רבי, כיון שבכל שעתא ושעתא** [שעה ושעה] יום הכיפורים **מכפר, היכי משכחת לה** [איך אתה מוצא אותו] שיהיה חייב כרת על כך? אלא מדובר במי שאינו שב מעבירות אלו ביום הכיפורים. ודוחים: **ומאי קושיא** [ומה הקושיה בדבר]? **דילמא דעבד עבידתא כולי ליליא** [שמא חייב כרת במקרה שעשה מלאכה כל הלילה] **ובהדי עמוד השחר מית** [מת], **דלא הוה יממא דלכפר ליה** [שלא היה יום שיכפר לו], ואין כפרה אלא ביום עצמו שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם" (ויקרא טז, ל)! ומשיבים: **תינח כרת דליליא** [נניח כרת שעבר עליו בלילה], **כרת דיממא** [של היום] **היכי משכחת לה** [איך אתה מוצא אותו]? והרי בכל שעה הוא מתכפר! אלא מכאן שעל עבירות של יום הכיפורים עצמו אינו מכפר. ודוחים: **ומאי קושיא** [ומה הקושיה בזה]? **דילמא בהדי דקאכל נהמא חנקתיה אומצא** [שמא ייתכן הדבר אם בזמן שאכל לחם חנקתו אומצת הבשר שאכל עמו ומת], **דלא הוה ליה שהות ביממא דלכפר ליה** [שלא היתה לו שהות ביום שיכפר]. **אי נמי דעבד עבידתיה** [או גם כן שעשה מלאכתו] **סמוך לשקיעת החמה,** בסוף היום, ולא הספיק להתכפר. **אי נמי** [או גם כן], **בהדי דעביד עבידתיה פסקיה מרא לשקיה ומית** [בזמן שעשה מלאכתו חתך המעדר שעבד בו את שוקו ומת], **דלא הוה ליה שהות ביממא דלכפר ליה** [שלא היתה לו שהות ביום שיכפר לו].

ג שנינו במשנה **וחכמים אומרים: אף המגדף,** שנאמר בקרבן החטאת: "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" (במדבר טו, כט), יצא מגדף שאינו עושה מעשה. ושואלים: **מאי** [מהו] **אף המגדף שאין בו מעשה,** כלפי מה מתייחסים הדברים? ומסבירים: **רבנן** [חכמים] **שמעו לר' עקיבא דתני** [שהוא שונה] במשנתנו ברשימת הכריתות (שמביאים על שגגתן חטאת) **בעל אוב, ולא תני** [שונה] **ידעוני, ואמרו ליה** [לו]: **מאי שנא** [במה שונה] **ידעוני שלא מייתי** [מביא] **קרבן — משום דלית ביה** [שאין בו] **מעשה,** והלא מגדף ששנינו במשנה שמביא עליו קרבן, **נמי לית ביה** [גם כן אין בו] **מעשה!** ובענין זה מביאים, **תנו רבנן** [שנו חכמים]: **מגדף מביא קרבן** חטאת על שגגתו, **הואיל ונאמר בו כרת, דברי ר' עקיבא, ואומר: "ונשא חטאו"** (ויקרא כד, טו). ושואלים: **וכללא** [וכלל] **הוא, שכל היכא דכתיב ביה** [מקום שכתוב בו] **כרת מייתי** [מביא] **קרבן? והא** [והרי] **פסח ומילה דכתיב בהו** [שנאמר בהם] **כרת, ולא מייתי** [ואינו מביא] **קרבן!**

עיונים

חטאת ואשם שאין מכפרין על המזיד כשוגג אמנם אשם נזיר ואשם שפחה חרופה באים על המזיד, אלא הכוונה היא לרוב האשמות. ועוד, יום הכיפורים מכפר על מזיד של כרת, ואשמות אלו מכפרים על לא תעשה שיש בו מלקות בלבד (בש"מ). וזה שיום הכיפורים מכפר על המזיד נלמד ממה שבשני השעירים המיוחדים של היום, הפנימי והמשתלח, נאמר כי הם מכפרים על הפשעים, שהם הזדונות (ריטב"א שבועות יג,א).

אלא שבין דאמר יכפר עלי חטאתי לכאורה, יכול היה לומר בפשטות: "שבין" — שנתחרט ושב מן העבירה שבידו, והתוודה! ויש שהסיק מכאן כי חטאת, הואיל והיא באה על השוגג — אין תשובה מעכבת בה (גבורת ארי יומא פה,ב). ויש שפירשו כי גם מי ששב והתחרט, כל עוד הוא מבעט בכפרה — אין הוא קרוי שב (באר שבע, חק נתן. וראה עולת שלמה).

קראו מקרא קודש שקידש את היום בתפילה, שאומר: "מקדש ישראל ויום הכפורים" (רש"י ועוד). ובתוס' פירשו (עפ"י שבת קיט,א): שלבש כסות נקיה. ואילו רבינו תם פירש: ששבת ממלאכה בגלל קדושת היום. ו"לא קראו מקרא קודש" — כגון ששבת מחמת עצלות (תוס' שבועות יג,א), או שחלק על קביעת בית הדין שהוא יום הכיפורים (בש"מ).

פורק עול במקום אחר (שבועות יג,א) פירש רש"י: שכופר בעיקר. ו"מגלה פנים", לדעת רש"י (ראה שבועות שם) הרי זו לשון חוצפה (כמו "עז פנים"), שלועג לדברים שנכתבו בתורה. ור"י מיגאש (שם) פירש כי הכוונה לפירוש התורה בדרך של מינות.

ומודה רבי בעבירות דיום הכפורים גופיה יש שפירש: בכל העבירות שעבר ביום הכיפורים (הגהות רא"מ הורוויץ).

דלא הוה ליה שהות ביממא דלכפר ליה בירושלמי (יומא פ"ח ה"ז ועוד) מצויה מחלוקת בענין זה, ולדעת ר' זעירא יום הכפורים מכפר רק בסופו, משחשיכה (יפה עינים).

דלא מייתי קרבן משום דלית ביה מעשה וכו' העירו ראשונים כי הסבר זה הוא של ריש לקיש לעיל (ג,ב) האומר שזה הוא טעמו של ר' עקיבא, אבל ר' יוחנן שם סבור כי טעם אחר יש לדבר. והסבירו כי הגמרא הולכת כאן לשיטת ריש לקיש מפני שלשון המשנה "אף המגדף... מפני שאין בו מעשה" מתאימה יותר לשיטתו. ולשיטת ר' יוחנן יש לפרש "אף המגדף" — בהמשך לדברי ר' מאיר: אף המטמא מקדש וקדשיו אינו מביא אשם תלוי (אף שהוא מטעם אחר), או כהמשך לדברי המשנה בענין פסח ומילה, שאף המגדף אינו מביא כלל קרבן, למרות שהוא מצות לא תעשה (ראה תוס' הרא"ש ותוס' ר"פ בש"מ, באר שבע).

אורח הלכה

אכל חלב... ונשתמד וכו' אדם ששגג והפריש חטאתו ואחר כך נשתמד ושוב חזר בתשובה — יקריב חטאת זו עצמה. שאין בעלי חיים נדחים מהקרבה, וכשם שאם נולד בו מום עובר ונתרפא יחזור לכשרותו — כך אם נדחו הבעלים וחזרו ונראו יקרב קרבנם. ושלא כדברי ר' יוחנן, אלא כרב, הסבור שבעלי חיים אינם נדחים (ראה לח"מ וכס"מ). (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ג ה"ח).

מסורת הש"ס

יא. (הכלל) עירובין קה,א. פסחים ח,א. עא,א. יומא פה,ב. סוכה מח,א. ב"ק יא,ב. שבועות יג,א. ע"ז עה,ב. מנחות לו,ב. בכורות טו,א. תמורה כה,א. כריתות ז,א. ירושלמי פסחים פ"א ה"ד. שם סוכה פ"ד ה"ח. שם סנהדרין פי"ה ה"ג. תוספתא שבת פט"ו טו. מכילתא שמות יב, טו. שם יג, טז. שם כא, כא. שם לא, יג. ספרי במדבר יח, יד. שם לא, כב. מדרש תנאים דברים יב, כב.

יב. סנהדרין מז,א. הוריות יא,א. זבחים יב,ב. ירושלמי גיטין פ"ז ה"א. שם הוריות פ"א ה"ב.

יג. שבועות יג,ב. תו"כ ויקרא כג, כז. ילק"ש תורה תרמז.

יד. יומא פה,ב. שבועות יג,א. ירושלמי יומא פ"ח ה"ו. ילק"ש תורה תקעב. שם תרמז.

טו. שבועות יג,א.

טז. ראה כריתות ג,ב. סנהדרין סה,א. ירושלמי שבועות פ"ו ה"א.

יז. תוספתא כריתות פ"א א (בשינוי שם). וראה סנהדרין סג,א.

יח. (השאלה) עירובין כז,א. פסחים צג,א. יבמות כג,א. ב"מ קדושין יא,א. לד,א. לה,א. ב"מ סב,א. ב"ב נו,א. זבחים צט,א. מנחות מג,א. חולין נח,ב. נט,א—ב. בכורות ג,ב. תמורה ג,א. יד,א. לא,ב.

◆

גרסות

מאי שבין ושאין שבין בכתה"י: **מאי שבין ומאי שאין שבין.**

ונשתמד בדפוסים שונה מאימת הצנזורה ל: **והמיר דתו.**

וקראו מקרא קודש בש"מ הביא גרסה: **ועשאו מקרא קודש.**

סתם סיפרא הוא קשיין אהדדי בכתה"י: **סתם סיפרא נינהו וקשיין אהדדי.**

הא רבי אליבא דרבי יהודה הא רבי אליבא דידיה יש בכתה"י ובש"מ: **הא רבי הא רבי יהודה** ויש: **הא ר' יהודה הא רבי** וכן גרס רש"י, ויש בכתה"י: **הא רבי.**

ומגלה פנים בתורה בכתה"י ובש"מ נוסף: **שלא כהלכה.**

שאם עשה תשובה יום הכפורים מכפר ואם לאו אין יום הכפורים מכפר בכתה"י ועוד ובש"מ: **שאם עשה תשובה מוחלין לו לא עשה תשובה אין מוחלין לו.**

דלא הוה יממא בכתה"י: **ולא חזא יממא.**

בהדי דקאכל נהמא חנקתיה אומצא בכתה"י נוסף: **ומית** וכן הגיהו בדפוסים החדשים, ובכתה"י: **בהדי דקאכיל חנקתיה נהמא ומית.**

אי נמי דעבד עבידתיה סמוך לשקיעת החמה ברוב כתה"י: **אי נמי בהדי דקעביד עבידתיה כולי יומא וסמוך לשקיעת החמה.**

דלכפר ליה בש"מ נוסף: **אלא לאו כדשנין מעיקרא** וכן ברבינו גרשום.

מאי אף המגדף שאין בו מעשה ברוב כתה"י: **אמאי קתני יצא מגדף שאין בו מעשה** וכן ברבינו גרשום, וראה בש"מ, ובדפוסים חדשים תיקנו ל: **מאי אף המגדף.**

מאי שנא בכתה"י: **מאי שנא ידעוני.**

ונשא חטאו בכתה"י: **חטאו ישא** וכן ברבינו גרשום, כבעמוד הבא.

— [א]הָכִי קָאָמַר: מְגַדֵּף מֵבִיא קָרְבָּן, הוֹאִיל וּבָא בּוֹ כָּרֵת בִּמְקוֹם קָרְבָּן, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא; קָסָבַר: מִיגּוֹ דְּבָעֵי מִכְתַּב כָּרֵת בְּעָלְמָא, וּכְתִיב כָּרֵת בִּמְקוֹם קָרְבָּן — שְׁמַע מִינָּהּ מַיְיתֵי קָרְבָּן. וְאוֹמֵר: "חֶטְאוֹ יִשָּׂא" — אֲתָא לְרַבָּנַן, וְהָכִי קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבָּנַן: אָמְרִיתוּ מְגַדֵּף לֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה, [ב]מַהוּ מְגַדֵּף — מְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם, אֶלָּא כָּרֵת דִּכְתִיב לְמַאי אֲתָא? אָמְרִי לֵיהּ: לִיתֵּן כָּרֵת לַמְקַלֵּל, דִּכְתִיב בַּמְקַלֵּל: ("חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא"), ["וְנָשָׂא חֶטְאוֹ"], וּכְתִיב בְּפֶסַח שֵׁנִי: "חֶטְאוֹ יִשָּׂא", מַה לְּהַלָּן כָּרֵת — אַף כָּאן כָּרֵת. תָּנוּ רַבָּנַן: [ג]"אֶת ה' מְגַדֵּף" — אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: גֵּירַפְתָּה הַקְּעָרָה וְחִיסַּרְתָּהּ; קָסָבַר: מְגַדֵּף מְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם הוּא. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, [ד]כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: גֵּירַפְתָּה הַקְּעָרָה וְלֹא חִיסַּרְתָּהּ; קָסָבַר: מְגַדֵּף הַיְינוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. תַּנְיָא אִידָךְ: "אֶת ה'" — רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: [ה]בְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִיתֵּן כָּרֵת לִמְבָרֵךְ הַשֵּׁם.

א משנה יֵשׁ מְבִיאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל, וְיֵשׁ מְבִיאוֹת קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, וְיֵשׁ שֶׁאֵינָם מְבִיאוֹת. מְבִיאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל: [ו]הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ מִצּוּרַת אָדָם. [ז]הַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל אוֹ שִׁלְיָא אוֹ שָׁפִיר מְרוּקָּם, וְהַיּוֹצֵא מְחוּתָּךְ, וְכֵן שִׁפְחָה שֶׁהִפִּילָה, מְבִיאָה קָרְבָּן וְנֶאֱכָל. וְאֵלּוּ מְבִיאוֹת וְאֵינָן נֶאֱכָלוֹת: [ח]הַמַּפֶּלֶת וְאֵין יוֹדֵעַ מַה הִפִּילָה, וּשְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ אַחַת מִמִּין פְּטוּר וְאַחַת מִמִּין חוֹבָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהָלְכוּ זֶה לַמִּזְרָח וְזֶה לַמַּעֲרָב, אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת — שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל. אֵלּוּ שֶׁאֵין מְבִיאוֹת:

ומשיבים, **הכי קאמר** [כך הוא אומר]: **מגדף מביא קרבן הואיל ובא בו** דין **כרת במקום קרבן**, שאותה פרשה עוסקת בדין החטאת (ראה במדבר טו, כז—לא), **דברי ר' עקיבא; קסבר** [סבור הוא]: **מיגו דבעי מכתב כרת בעלמא** [מתוך שהיה צריך לכתוב כרת בסתם], **וכתיב** [וכתוב] **בו כרת במקום קרבן, שמע מינה** [למד מכאן] **כי הוא מייתי** [מביא] **קרבן** על שגגתו. ומה שנאמר, **ואומר: "חטאו ישא"** (במדבר ט, יג) — **אתא לרבנן** [בא לדברי חכמים] הסבורים שאינו מביא קרבן, **והכי קאמר** [וכך אומר] **ר' עקיבא לרבנן** [לחכמים]: **אמריתו** [אומרים אתם] **מגדף לית ביה** [אין בו] **מעשה, שהרי מהו מגדף — מברך** (מקלל) **את השם. אלא כרת דכתיב** [שנאמר בו] "את ה' הוא מגדף ונכרתה" (שם טו, ל) **למאי אתא** [למה בא] אם לא כדי לחייבו בקרבן? **אמרי ליה** [אמרו לו]: **ליתן כרת למקלל**, ללמד שמה שנאמר בספר ויקרא (כד, טו): "איש כי יקלל ונשא חטאו", עניינו כרת, והוצרכנו לכך כדי ללמוד ממנו בגזירה שווה כרת למי שהיה צריך לעשות פסח שני ולא עשאו, **דכתיב** [שנאמר] **במקלל: ("וחטאו ישא האיש ההוא") ["ונשא חטאו"], וכתיב** [ונאמר] **במי שלא עשה גם פסח שני: "חטאו ישא"** (במדבר ט, יג), **מה להלן** במקלל, "ונשא חטאו" הוא **כרת — אף כאן** בפסח שני, "חטאו ישא" — **כרת.** ובעניין מגדף **תנו רבנן** [שנו חכמים]: מה שנאמר **"את ה'** הוא **מגדף"** (שם טו, ל), יש להבינו כאילו נאמר "מגרף", **איסי בן יהודה אומר, כאדם האומר לחבירו: גירפתה** (קינחת) **הקערה וחיסרתה,** פגעת בקערה עצמה; **קסבר** [סבור הוא]: **מגדף מברך את השם הוא. ר' אלעזר בן עזריה אומר, כאדם האומר לחבירו גירפתה הקערה** הוצאתה ממנה הכל, **ולא חיסרתה; קסבר** [סבור הוא]: **מגדף היינו** [הריהו] **עובד עבודה זרה**, אבל אינו פושט ידו בשם ה'. וכן **תניא אידך** [שנויה ברייתא אחרת]: **"את ה'** הוא מגדף", **רבי אלעזר בן עזריה אומר: בעובד עבודה זרה הכתוב מדבר, וחכמים אומרים: לא בא הכתוב אלא ליתן כרת למברך השם.**

א משנה יש נשים **מביאות קרבן** יולדת, וחטאת העוף שבו **נאכל** על ידי הכהנים, **ויש מביאות קרבן ואינו נאכל, ויש שאינם מביאות** כלל. ומפרטים, **אלו מביאות קרבן ונאכל: המפלת** ולד שצורתו **כמין בהמה, חיה** או **עוף, דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים:** אינה מביאה קרבן **עד שיהא בו מצורת אדם. המפלת** כמין **סנדל**, שאין לו צורה, **או שיליא** שהעובר מצוי בה, **או שפיר** (עובר) **מרוקם**, שניכרת בו צורת ולד, וכן **ולד היוצא מחותך, וכן שפחה** כנענית של ישראל **שהפילה, מביאה קרבן ונאכל. ואלו מביאות** קרבן **ואינן נאכלות: המפלת ואין** איש **יודע מה הפילה, ושתי נשים שהפילו** באותו מקום, **אחת** הפילה ולד **ממין פטור** מקרבן, **ואחת ממין חובה**, ואין ידוע מה הפילה כל אחת — צריכה כל אחת מהן להביא קרבן יולדת, שמא היא החייבת, והחטאת אינה נאכלת. **אמר ר' יוסי: אימתי? בזמן שהלכו זה למזרח וזה למערב**, וכל אחת מהן באה בנפרד להקריב את קרבנה. **אבל אם היו שתיהן עומדות** יחד — **שתיהן מביאות קרבן** חטאת אחד עבור שתיהן, והוא **נאכל. אלו שאין מביאות** קרבן, מפני שמה שהפילו אינו קרוי ולד:

והכי קאמרי ליה רבנן לרבי עקיבא: אמרת מגדף מביא קרבן הואיל ונאמר בו כרת במקום קרבן, מי סברת מגדף דקרא היינו מברך את השם? מגדף היינו עובד עבודה זרה. והאי דקתני במתניתין: וחכמים אומרים אף המגדף כו' — הכי קאמרי: אף המגדף דידך, אף מברך את השם שאתה קורא אותו מגדף. אלא כרת במברך את השם מנא להו — במברך את השם כתיב: "איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו" (ויקרא כד), ונאמר בפסח (במדבר ט): "חטאו ישא האיש ההוא", מה להלן כרת — אף כאן כרת. והכי נמי איכא דדריש ליה בפסחים בפרק "מי שהיה טמא" (צג,ב) ודרשי הכי: "וחדל לעשות הפסח" ראשון, דהא "קרבן ה' לא הקריב במועדו חטאו ישא". ולא נאמר כרת דמגדף במקום קרבן, ולא גמרינן ליה אלא מכרת דפסח, שאינה בת חטאת, דמצות עשה היא. ורבי עקיבא אית ליה כרת בשני, ומוקי ל"חטאו ישא" בפסח שני, וגמר לה ממגדף. וסבר: מגדף היינו מברך את השם. ובפסחים (שם) נמי איכא דדריש ליה הכי. גירפת — ר' מתחלפת בד', הנחת את הקערה מן התבשיל וחסרת גם את העץ. קסבר: מגדף היינו מברך את השם. ומילתא רבה עבד דפשט ידו בעיקר. ולא חסרת — קסבר: היינו עובד עבודה זרה, כגון משורר ומזמר לעבודה זרה, דלאו מילתא רבה היא כולי האי.

משנה כמין בהמה חיה ועוף — מפרש טעמא במסכת נדה בפרק "המפלת" (כב,ב): הואיל ונאמרה בו יצירה כאדם. סנדל — ולד הוא, אלא שנפחסה צורתו. שיליא — נמי אמרינן במסכת נדה ב"המפלת" (כו,א): אין שיליא בלא ולד. ושפיר היינו עור הולד מרוקם, שיש בתוך השפיר צורת איברים קטנים, ובמסכת נדה מפרש לה ב"המפלת". וכן שפחה — כנענית. ובגמרא פריך למה לי למתנייה. ואין ידוע מה הפילה — אם צורת אדם וחייבת, או דגים וחגבים ופטורה. מביאה קרבן — שתי תורים [אחד לעולה ואחד לחטאת. ועל שלן] עולה מתנה עלה: אם מין חובה ילדה — תהא לחובתה, ואם לאו — תהא עולת נדבה. אבל חטאת לא מצי לאתנויי, דאין חטאת נדבה. ומחייב בספק, ואינו נאכל, דשמא לאו בת קרבן היא ומליקתה כנבילה בעלמא. ומשום חולין על המזבח לא איכפת לן, דכיון דאין למזבח אלא דמה — לא חשיבא אכילה. ובמסכת נזיר (כט,א) ילפינן דחטאת העוף באה על הספק. וכן שתי נשים שהפילו — במחבואה. אחת מין פטור — דגים וחגבים. ואחת מין חובה — סנדל או שיליא. ואין ידוע אי זו הפילה פטור ואי זו הפילה חובה — מביאות כל אחת שתי תורים, כמו שפירשתי, ואינו נאכל. אימתי — אינו נאכל — בזמן שהלכה כו', שאינן יכולות להתנות, שהביאו קיניהן לכהן והלכו לדרכן. אבל אם שתיהן עומדות כו' — בגמרא מפרש מאי עבדן.

◆

תוספות

הואיל ונאמרה כרת במקום קרבן — ותימה: תיפוק ליה דמביא, מידי דהוי אשאר כריתות שבתורה, דהא רבי עקיבא לא בעי מעשה, וכל שכן לריש לקיש דמעשה זוטא אית ליה! ואומר רבי: רבי יוחנן מתרץ לטעמיה, דמהכא יליף ליה רבי עקיבא בכל התורה דלא בעינן מעשה, כמו מגדף דמחייב. וריש לקיש מתרץ לטעמיה, דמהכא יליף דסגי במעשה זוטא.

אתאן לרבנן — כלומר: השיב רבי עקיבא לרבנן, כדמפרש ואזיל: דלכרת גרידא לא איצטריך, דבגזירה שוה אתיא מפסח.

מגדף היינו עובד עבודה זרה — פירש רש"י: מזמר ומשורר לעבודה זרה. וקשה: אמאי פירש כן? אי משום דלית ביה מעשה — לימא: כגון שקיבלו באלוה, שאמר לו "אלי אתה"! אלא נראה דמגדף היינו עבודה זרה בזיבוח וקיטור, והיינו כרת דכתיב בעבודה זרה. ולא פליגי אלא במברך את השם.

גירפתא וחיסרת — פירוש: שלא שלא כילה לגמרי.

לא חיסרת — פירוש: לא חיסרת דבר, אלא כילה לגמרי. כלומר, פשט ידו בעיקר, שעבד עבודה זרה.

מסורת הש"ס

א. ראה ילק"ש תורה תשמט (בשינויים).

ב. פסחים צג,ב. וראה ירושלמי פסחים פ"ט ה"ג. ילק"ש תורה תרנח.

ג. ספרי במדבר טו, ל (בהיפוך השמות). ילק"ש תורה תשמט.

ד. (בשינוי) ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ט. ספרי זוטא במדבר טו, ל.

ה. ראה ספרי זוטא שם. וראה מדרש אגדה במדבר טו, ל. מדרש תנאים דברים כב, כא.

ו. ראה משנה בכורות מו,א. משנה נדה כא,א. שם כב,ב.

ז. תו"כ ויקרא יב, ב. וראה משנה בכורות שם. משנה נדה כד,ב.

ח. (בשינוי) תוספתא כריתות פ"ב ח.

◆

גרסות

הכי קאמר בכתי"מ ועוד: **הכי קתני.**

הואיל ובא בו כרת בכתה"י: **הואיל ונאמר[ה] בו כרת.**

מיגו דבעי מכתב כרת בעלמא בכתי"מ ועוד: **מדבעא למכתב כרת דידיה בעלמא.**

אתא לרבנן בכתי"מ ועוד: **אתאן לרבנן.**

והכי קאמר רבי עקיבא לרבנן — אף כאן כרת בחלק מכתה"י, בשינויים: **הכי קאמרי ליה רבנן לר' עקיבא, אמריתו מגדף מביא קרבן ונאמר בו כרת במקום קרבן, מי סברת מגדף היינו מברך את השם, מגדף היינו עובד ע"ז. אלא כרת כרת במברך את השם מנא לכו. אתיא חטאו חטאו מפסח מה להלן כרת אף כאן כרת** וכך כנראה גרסת רש"י. ויש כתי"י שהובאו בו שתי הנוסחאות.

מהו מגדף מברך את השם בכתי"מ: **מהו מגדף אמרו ליה מברך את השם** ויש בכתי"י: **אלא כרת דכתיב במגדף למאי אתא. אמרו ליה ליתן כרת למברך. ומהו מגדף. אמרו ליה מברך את השם.**

ליתן כרת למקלל בכתי"מ: **ליתן כרת למברך.**

דכתיב במקלל חטאו ישא האיש ההוא יש בכתי"י וכן בש"מ: **דכתיב במקלל ונשא חטאו** וכן הגיהו בדפוסים החדשים.

את ה' מגדף בכתה"י כבמקרא: **את ה' הוא מגדף** וכן הגיהו בדפוסים החדשים.

גירפתה הקערה בכתי"מ ועוד וכן בערוך: **גידפתה הקערה** וראה לשון.

קסבר מגדף מברך את השם בכתי"מ: **קסבר מגדף היינו מברך את השם.**

תניא אידך את ה' בכתי"מ ועוד ובש"מ: **תניא אידך את ה' הוא מגדף.**

ויש מביאות קרבן ואינו נאכל במשניות: **ויש מביאות ואינו נאכל.**

שאינם מביאות במשניות ועוד: **שאינן מביאות.**

מביאות במשניות ובש"מ: **אלו מביאות.**

עד שיהא בו מצורת אדם במשניות: **עד שיהא בו מצורת האדם.**

או שפיר במשניות: **ושפיר.**

ואלו מביאות ואינן נאכלות במשניות: **אלו מביאות ואינו נאכל** ויש בכתי"י: **אלו מביאות קרבן ואינן נאכלות.**

ואין יודע במשניות: **המפלת ואין ידוע.**

ושתי נשים שהפילו במשניות: **וכן שתי נשים שהפילו.**

זה למזרח וזה למערב במשניות: **זו למזרח וזו למערב.**

שתיהן עומדות שתיהן מביאות במשניות: **שתיהן עומדות כאחת מביאות** ויש בכתי"י: **שתיהן עומדות מביאות.**

אלו שאין מביאות במשניות: **אלו שאינן מביאות** ויש בכתי"י: **ואלו שאין מביאות.**

◆

לשון

מגדף
שתי משמעויות יש לשרש "גדף", האחת — לקלל, לנאץ. ומשמעות נוספת — לנקות קערה על ידי פעולת גריפה. ומכאן גם הושאל לתנועה שעושים כעין תנועת גריפה באויר על מנת להביע תמיהה (כפי שכתבו הגאונים). גם בערבית קיים השרש جدف (גדף) הכולל בתוכו את שתי המשמעויות.

עיונים

ואומר חטאו ישא אתא לרבנן וכו' הפירוש בפנים הוא כרבינו גרשום (וראה שם פירוש נוסף). ורש"י גרס אחרת בענין זה, ולפי גרסתו, חכמים סבורים כי מגדף האמור בכתוב אינו מקלל שם ה', כפי שסבור ר' עקיבא, אלא עובד עבודה זרה, כדברי ר' אלעזר בן עזריה להלן. ולדברי רש"י, גם חכמים סבורים כי מגדף עניינו דיבור שיש בו משום גנאי שמים, אלא שלדעתם הוא המזמר לעבודה זרה. והעירו אחרונים (תוספות חדשים על המשניות ועוד) כי צריך לומר שעבודתה של אותה עבודה זרה בכך, שאם לא כן — אין חייבים אלא על ארבע עבודות (זיבוח קיטור ניסוך והשתחוואה). אבל ראשונים אחרים פירשו כי הכוונה היא לעבודה ממש, כמו זיבוח וקיטור (ראה תוס').

וכתיב בפסח שני חטאו ישא שנאמר: "איש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה, כי קרבן ה' לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא" (במדבר ט, יג). והסביר רבינו גרשום כי חכמים מפרשים כדברי רבי במסכת פסחים (צג,ב) שחלקו הראשון ("ונכרתה") עוסק בפסח ראשון, וחלקו השני ("חטאו ישא") — במי שביטל גם פסח שני. ואילו ר' עקיבא סבור כר' נתן (שם), שהפסוק כולו עוסק בפסח ראשון, ולפיכך הוא למד מ"חטאו ישא" כרת למקלל (מגדף), ונמצא שכרת האמור במגדף (במדבר טו, ל) בא לחייב קרבן.

כאדם האומר לחבירו גירפתה הקערה וחיסרתה הפירוש בפנים הוא כרש"י, ש"חיסרתה" מתייחס לגוף הקערה, שהמגדף כאילו פוגע בקערה עצמה, מה שאין כן עובד עבודה זרה, שאינו פושט ידו בשם ה'. ובתוס' פירשו להיפך, ש"חיסרתה" כוונתו שלא גירפת אותה לגמרי מן האוכל שבתוכה, אלא שיירת מעט, ולדרך זו מברך את השם פחות חמור מעובד עבודה זרה, שאינו משייר כלום. וכעין פירוש זה יש בירושלמי (סנהדרין פ"ז ה"ט). ושם פירשו כי הכוונה היא שאינו משייר לאחריו מצוה, וכן אמרו חכמים: איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצות? הוי אומר: זו עבודה זרה (הוריות ח,א).

לא בא הכתוב אלא ליתן כרת למברך השם כלומר, אף שכתוב זה עוסק בעובד עבודה זרה, מכל מקום הנימוק "את ה' הוא מגדף ונכרתה" מיותר לכאורה, והוא מלמד כי כל המגדף, כלומר מברך את השם, חייב כרת (גור אריה על התורה).

יש מביאות קרבן המשנה הקודמת עסקה בדיני חטאת הבאה על שגגת כרת. ובמשנה זו דנים בחטאת אחרת, שאינה באה על חטא, והיא חטאת היולדת. כפי המבואר בתורה (ויקרא יב, א—ח), אשה שילדה צריכה לשבת ימי טומאה (לזכר שבעה, ולנקבה ארבעה עשר), ואחר כך ימי טהרה (לזכר שלושים ושלושה, ולנקבה ששים וששה). ולאחר מכן צריכה להביא קרבן שיש בו עולה וחטאת (עשירה מביאה כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת, ויולדת עניה מביאה שני תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת), ורק לאחר שתביא קרבנה נשלמת טהרתה ומותרת לאכול קדשים.

ויש מביאות קרבן ואינו נאכל והוא במקרים של ספק, כמבואר להלן. ואין זה רק קרבן רשות כדי להתירה לאכול בקדשים, אלא יש עליה חיוב להביא קרבן גם במקרים של ספק, והוא נלמד מן הכתוב, שמשווים קרבן זה לאשם תלוי, הבא על הספק (נזיר כט,א) (רש"י). אמנם על קרבן העולה יכולה להתנות, שאם אינו בא לחובתה הריהו נדבה, אבל בחטאת אינה יכולה לעשות כן, שאין מביאים חטאת לנדבה. וטעם הדבר שאינה נאכלת על ידי הכהנים — שמא אינה חייבת, ועוף זה חולין הוא. והרי דרך הכשרו של עוף לקרבן הוא במליקה מן העורף, ועוף חולין שנמלק הריהו נבילה ואסור באכילה. וכתב רש"י כי אין בכך איסור הקרבת חולין על המזבח, שזריקת הדם על המזבח אינה נחשבת לענין זה. ובטעם הדבר שאין בכך איסור שחיטת חולין בעזרה, יש שאמרו כי אכן לכך הוצרך הכתוב (תוס' נזיר שם). ויש שאמרו כי איסור זה אינו מן התורה (תוס' זבחים סח,א).

סנדל לפי הסוגיה במסכת נדה (כה,ב) מדובר במין חתיכה חסרת צורה הכרוכה הבאה עם הולד, ופעמים הוא עובר שנפסדה צורתו. ואף שאין לסנדל צורת פנים, ומעיקר הדין אינו ולד, הואיל והאשה ממילא טמאה טומאת לידה מחמת הולד שעמו — חוששים לכך שסנדל זה היה נקבה, וימי טומאת אמו מרובים. והגמרא שם דנה כיצד ייתכן שתתחייב קרבן נפרד על הסנדל לעצמו. ומכל מקום, העירו אחרונים כי דבר זה ייתכן רק אם היו לסנדל זה פני אדם (אור שמח).

שיליא שיליא היא הכיס שבתוכו נוצר הולד, וכשמגיע זמנו להוולד קורע אותה ויוצא, ולאחר זמן יוצאת גם השיליא. ואמנם השיליא כשלעצמה איננה ולד, אלא שאין שיליא ללא ולד (נדה כו,א). ואפילו חתכו את השיליא ולא נמצא ולד, יש לומר שהיה שם ולד ונימוח (רשב"א תורת הבית ב"ז ש"ו).

שפיר שפיר הוא עור הולד ההולך ונוצר, והוא נקרא מרוקם כשיש בו צורת אדם דקה ביותר אף על פי שאיננה ניכרת בעליל. ופירט הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פ"י ה"ג) את צורתו (עפ"י נדה כה,א—ב) "תחילת ברייתו של אדם גופו כעדשה, שתי עיניו כשתי טיפי זבוב מקורבות זה לזה, פיו פתוח כחוט השערה, וחיתוך ידים ורגלים אין לו".

אמר רבי יוסי אימתי לדעת הרא"ש ועוד (ראה רש"ש), ר' יוסי בא לפרש את דברי תנא קמא ששתיהן מביאות קרבן אחד ומתנות שיקרב לשם מי מהן שחייבת. אבל הרמב"ם סבור שלדעת התנא קמא כל אחת מביאה קרבן משלה. ויש שהסביר כי לשיטתו היה מקום לעשות תנאי במקרה שרק אחת מהן היתה חייבת בקרבן, אבל כאן התורה הטילה חיוב ודאי של קרבן על כל אחת מהן בגלל הספק (חידושי הגרי"ז בשם אביו ר' חיים מבריסק).

אורח ההלכה

מגדף המגדף הוא המברך (בלשון סגי נהור) את השם ומפרש אחד משמותיו המיוחדים שאינם נמחקים. ואם עשה כן — חייב כרת, ומכל מקום אינו מביא חטאת על שגגתו מפני שאין בו מעשה. וכדברי חכמים. ועוד כתב הרמב"ם: המודה בעבודה זרה לומר שהיא אמת, אף על פי שלא עבדה — הריהו בכלל מגדף. ודין המגדף והעובד עבודה זרה שווה, ששניהם נידונים (אם התרו בו) בסקילה ותליה. (רמב"ם ספר מדע הלכות עבודה זרה פ"ב ה"ו. ספר קרבנות הלכות שגגות פ"א ה"ב).

כרת בפסח שני מי ששגג או נאנס ולא הקריב את הפסח בראשון, אם הזיד ולא הקריב בשני — חייב כרת. כדעת חכמים לפי גרסתנו. וראה ראב"ד וכס"מ. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות קרבן פסח פ"ה ה"ב).

מביאות קרבן ונאכל כאשר אשה יולדת או מפילה ולד ומיטמאה טומאת לידה — הרי זו מביאה קרבן וחטאתה נאכלת, וכאשר אינה טמאה טומאת לידה — הרי זו פטורה מן הקרבן. המפלת כמין בהמה חיה או עוף, אם היו פניו כפני אדם — הרי זה ולד. ואם אין פניו כצורת פני האדם אף על פי ששאר הגוף גוף אדם — אינו ולד. כחכמים. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות מחוסרי כפרה פ"א ה"ו. שם ספר קדושה הלכות איסורי ביאה פ"י ה"ח. וראה שם ה"ט).

המפלת סנדל או שיליא וכו' המפלת סנדל (שיש לו צורת פנים) עם הוולד, וכן המפלת שיליא, או שפיר מרוקם (שהיתה צורת האדם דקה ביותר ואינה ניכרת בעליל), וכן אם נתחתך הוולד שבמעיה ויצא אבר אבר — הרי היא טמאה טומאת לידה ומביאה קרבן ונאכל. כמשנה. (רמב"ם ספר קדושה שם ה"ב ה"ו הי"ב והי"ד).

שפחה שהפילה העבדים מטמאים בזיבה ובנדה ובלידה כישראל. (רמב"ם ספר טהרה הלכות מטמאי משכב ומושב פ"ב ה"י).

המפלת ואין יודע וכו' ושתי נשים וכו' האשה שהפילה ולא ידעה מה הפילה, אם נפל שחייבת עליו קרבן או דבר שאינה חייבת עליו קרבן — הרי זו ספק יולדת (וטמאה טומאת לידה) ומביאה קרבן ואין חטאתה נאכלת. שחטאת העוף הבאה על הספק נשרפת, שמא אינה חייבת, ונמצאת חטאת זו חולין שנשחטו בעזרה שהם אסורים בהנאה. וכן שתי נשים שהפילו שני נפלים, נפל אחד ראוי להקריב עליו והנפל האחר פטורה עליו, ואין אחת מהן מכירה נפל שלה — כל אחת משתיהן מביאה קרבן מספק ואין חטאת אחת משתיהן נאכלת. כדעת תנא קמא, שלדעת הרמב"ם חולק על ר' יוסי (פיה"מ). (רמב"ם ספר קרבנות הלכות מחוסרי כפרה פ"א ה"ז).

[ט]הַמַּפֶּלֶת שָׁפִיר מָלֵא מַיִם, מָלֵא דָּם, מָלֵא גְּנִינִים, הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, הַמַּפֶּלֶת יוֹם אַרְבָּעִים, וְיוֹצֵא דוֹפֶן. רַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּיב בְּיוֹצֵא דוֹפֶן.

ב גמרא שִׁפְחָה מְנָלַן? דְּתָנוּ רַבָּנַן: [י]"בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" — אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גִּיּוֹרֶת וְשִׁפְחָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִשָּׁה". מַאי "וְכֵן שִׁפְחָה"? — סָלְקָא דַעְתָּךְ אָמִינָא: כִּי אָמְרִינַן [יא]כָּל מִצְוֹת שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּיבֶת בָּהּ עֶבֶד חַיָּיב בָּהּ — הָנֵי מִילֵּי בְּדָבָר שֶׁשָּׁוֶה בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה. אֲבָל יוֹלֶדֶת, דִּבְנָשִׁים אִיתָא בַּאֲנָשִׁים לֵיתָא — אֵימָא לָא תִּחַיַּיב שִׁפְחָה, אַהָכִי תְּנָא שִׁפְחָה.

ג "אֵלּוּ מְבִיאִין קָרְבָּן" כו'. מַאי עָבְדִין? מַיְיתִין תַּרְוַיְיהוּ חַד קָרְבָּן וַדַּאי, וְחַטָּאת עוֹף סָפֵק, וּמַתְנֵי. — וּמִי אִית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי תְּנָאָה? וְהָתְנַן, [יב]רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מְבִיאוֹת שְׁנֵיהֶן חַטָּאת אַחַת, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין שְׁנֵיהֶן מְבִיאוֹת חַטָּאת אַחַת; אַלְמָא לְרַבִּי יוֹסֵי לֵית לֵיהּ תְּנָאָה! אֲמַר רָבָא: מוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בִּמְחוּסַּר כַּפָּרָה. וְכֵן כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בִּמְחוּסַּר כַּפָּרָה. — מַאי טַעְמָא? — הָתָם בָּעֵי גַּבְרָא יְדִיעָה, דִּכְתִיב: "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ", הִילְכָּךְ לָא מַתְיָין וּמַתְנֵי; אֲבָל הָכָא, כִּי מַתְיָין נָשִׁים קָרְבָּן — לְאִישְׁתַּרוּיֵי בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים, כִּדְתָנֵי סֵיפָא דְּהַהִיא, [יג]רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל חַטָּאת שֶׁהִיא בָּאָה עַל חֵטְא — אֵין שְׁתַּיִם מְבִיאוֹת אוֹתָהּ.

ד "אֵלּוּ שֶׁאֵין מְבִיאוֹת כו' רַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּיב בְּיוֹצֵא דוֹפֶן". מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר קְרָא: "וְאִם נְקֵבָה תֵלֵד" — [יד]לְרַבּוֹת לֵידָה אַחֶרֶת, מַאי הִיא — יוֹצֵא דוֹפֶן. וְרַבָּנַן, מַאי טַעְמָא? אֲמַר רַבִּי מָנִי בַּר פַּטִּישׁ: [טו]"אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה" — עַד שֶׁתֵּלֵד מִמָּקוֹם שֶׁמַּזְרַעַת.

ה משנה [טז]הַמַּפֶּלֶת לְאוֹר שְׁמוֹנִים וְאֶחָד — בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין מִן הַקָּרְבָּן, וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּיבִין. אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: מַאי שְׁנָא אוֹר שְׁמוֹנִים וְאֶחָד מִיּוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד, אִם שִׁוָּה לוֹ לְטוּמְאָה לֹא יִשְׁוֶה לוֹ לְקָרְבָּן? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: לֹא, אִם אֲמַרְתֶּם בַּמַּפֶּלֶת יוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד, שֶׁכֵּן יָצְאָה לְשָׁעָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהָבִיא בָּהּ קָרְבָּן, תֹּאמַר בַּמַּפֶּלֶת לְאוֹר שְׁמוֹנִים וְאֶחָד, שֶׁלֹּא יָצְאָה לְשָׁעָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהָבִיא בָּהּ קָרְבָּן? אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הִלֵּל: וַהֲלֹא הַמַּפֶּלֶת יוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת תּוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא יָצְאָה לְשָׁעָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהָבִיא בָּהּ קָרְבָּן וְחַיֶּיבֶת קָרְבָּן! אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי: לֹא, אִם אֲמַרְתֶּם יוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבַּן יָחִיד רָאוּי לְקָרְבַּן צִיבּוּר, תֹּאמַר בַּמַּפֶּלֶת לְאוֹר שְׁמוֹנִים יוֹם וְאֶחָד, שֶׁאֵין הַלַּיְלָה רָאוּי לֹא לְקָרְבַּן יָחִיד וְלֹא לְקָרְבַּן צִיבּוּר? וְהַדָּמִים אֵינָן מוֹכִיחִים, שֶׁהַמַּפֶּלֶת בְּתוֹךְ מְלֹאת — דָּמֶיהָ טְמֵאִים וּפְטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן.

המפלת שפיר שהיה **מלא מים**, או **מלא דם מלא גנינים** (גוונים שונים), וכן **המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים**, וכן **המפלת יום ארבעים** להריונה, וכן **יוצא דופן**, שנולד על ידי ניתוח ולא בלידה רגילה. **ר' שמעון** היה **מחייב ביוצא דופן** קרבן לידה.

ב גמרא ומבררים: **שפחה** שילדה **מנלן** [מנין לנו] שהיא מביאה קרבן יולדת? **דתנו רבנן** [ששנו חכמים]: נאמר בפרשת היולדת "דבר אל **בני ישראל**" (ויקרא יב, ב), **אין לי אלא בני ישראל, גיורת ושפחה** כנענית **מנין? תלמוד לומר: "אשה** כי תזריע" (שם), כל אשה. ושואלים: **מאי** [מה הוא] **"וכן שפחה"**? לשם מה הדגשה זו? ומסבירים, **סלקא דעתך אמינא** [יעלה על דעתך לומר]: **כי אמרינן** [כאשר אומרים אנו] **כל מצות שהאשה חייבת בה עבד** כנעני **חייב בה**, וכן שפחה — **הני מילי** [דברים אלה אמורים] **בדבר ששוה בין איש ובין אשה. אבל** קרבן **יולדת**, כיון **שבנשים איתא** [ישנו] **באנשים ליתא** [איננו], **אימא** [אמור] שלא **תחייב** [תתחייב] בו **שפחה, אהכי תנא** [משום כך שנה] במשנתנו: **"וכן שפחה"**.

ג שנינו במשנה **אלו מביאין קרבן**, ובהמשך שנינו כי לדעת ר' יוסי שתי נשים שהפילו, אחת ממין פטור ואחת ממין חובה, אם היו שתיהן לפנינו — מביאות קרבן ונאכל. ושואלים: **מאי עבדין** [מה הן עושות]? **מייתין תרוייהו חד** [מביאות שתיהן כאחד] **קרבן ודאי** לעולה, **וחטאת עוף** מספק, **ומתני** [ומתנות] שאם זו חייבת בחטאת הרי היא שלה, ואם לא הריהי של האחרת. ושואלים: **ומי אית ליה** [והאם יש לו] **לר' יוסי תנאה** [פתרון של תנאי] בחטאת? **והתנן** [והרי שנינו במשנה] שתי נשים שאחת מהן אכלה בשוגג חתיכת חלב, וחייבת חטאת, ואינן יודעות מי מהן, ר' **שמעון אומר: מביאות שניהן חטאת אחת, ר' יוסי אומר: אין שניהן מביאות חטאת אחת. אלמא** [מכאן] **שלר' יוסי לית ליה תנאה** [אין לו תנאי]! **אמר רבא: מודה ר' יוסי במחוסר כפרה**, כגון בקרבן יולדת, שעושים בו תנאי. **וכן כי אתא** [כאשר בא] **רבין** מארץ ישראל **אמר** בשם **ר' יוחנן: מודה ר' יוסי במחוסר כפרה. מאי טעמא** [מה טעם הדבר]? **התם בעי גברא** [שם, בחטאת הבאה על חטא, צריך האיש] **ידיעה** ודאית שחטא כדי להביא קרבן, **דכתיב** [שנאמר]: **"או הודע אליו חטאתו"** (שם ד, כח), **הילכך לא מתיין ומתני** [משום כך אינן מביאות ומתנות], **אבל הכא כי מתיין** [כאן כאשר מביאות] **הנשים קרבן** — הרי זה רק כדי **לאישתרויי** [להיות מותרות] **באכילת קדשים**. ודבר זה מפורש בדברי ר' יוסי **כדתני סיפא דההיא** [כמו ששנה בסופה של אותה משנה]: **ר' יוסי אומר: כל חטאת שהיא באה על חטא — אין שתים מביאות אותה**, משמע שחטאת שאינה באה על חטא — מביאות.

ד שנינו במשנה: **אלו שאין מביאות** וכו', **ר' שמעון מחייב ביוצא דופן**. ושואלים: **מאי טעמא** [מה טעמו] של **ר' שמעון? אמר ריש לקיש, אמר קרא** [המקרא]: **"ואם נקבה תלד"** (ויקרא יב, ה), ויכול היה לכתוב "ואם נקבה", שהרי ביולדת מדובר שם, אלא **לרבות לידה אחרת, מאי** [מה] **היא — יוצא דופן**. ושואלים: **ורבנן מאי טעמא** [וחכמים, הפוטרים ביוצא דופן, מה טעמם]? **אמר ר' מני בר פטיש**: נאמר **"אשה כי תזריע וילדה"** (שם כ) — **עד שתלד ממקום שמזרעת** (מתעברת), ואם הלידה היא ממקום אחר, כגון מדופן הרחם — אין זו נחשבת לידה.

ה משנה אשה שילדה בת, מונה ארבעה עשר ימי טומאה, וששים וששה ימי טהרה (שדם שהיא רואה אז אינו מטמא כדם הנדה), וביום השמונים ואחד מביאה קרבנה (שם יב, א—ח), וכל נפל שתפיל בתוך שמונים הימים אינו מחייב אותה בקרבן נוסף. ונחלקו בדין **המפלת לאור** (ליל) היום **השמונים ואחד** לאחר לידתה, **שבית שמאי פוטרין מן הקרבן, ובית הלל מחייבין. אמרו בית הלל לבית שמאי: מאי שנא** [במה שונה] **אור שמונים ואחד מיום שמונים ואחד**, שאם הפילה בו חייבת קרבן נפרד? **אם שיוה לו לטומאה**, שדמה טמא בליל שמונים ואחד כמו ביומו, **לא ישוה לו לקרבן? אמרו להם בית שמאי: לא, אם אמרתם במפלת יום שמונים ואחד**, שחייבת בקרבן נוסף, **שכן** כבר **יצאה לשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן, תאמר במפלת לאור שמונים ואחד**, שבשעה שהפילה עדיין **לא יצאה לשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן?** שהרי אין מקריבים קרבן בלילה. **אמרו להן בית הלל: והלא המפלת יום שמונים ואחד שחל להיות בשבת תוכיח, שלא יצאה לשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן**, שאין מקריבים קרבנות יחיד בשבת, וגם אתם מודים **שחייבת קרבן** נוסף אם הפילה בשבת זו! **אמרו להן בית שמאי: לא, אם אמרתם יום שמונים ואחד שחל להיות בשבת, שאף על פי שאינו ראוי לקרבן יחיד**, מכל מקום **ראוי לקרבן ציבור**, שמקריבים בשבת קרבנות ציבור שזמנם קבוע, **תאמר במפלת לאור שמונים יום ואחד, שאין הלילה ראוי** כלל להקרבה, **לא לקרבן יחיד ולא לקרבן ציבור? והדמים** שמטמאים בליל שמונים ואחד **אינן מוכיחים** לחייב קרבן אם תפיל אז, שהרי **המפלת בתוך מלאת** שמונים הימים — **דמיה טמאים** כדין יולדת, ומכל מקום **פטורה מן הקרבן**.

גנינין = גוונים. (כמין — דגים וחגבים). **המפלת יום ארבעים** — במסכת נדה בפרק "המפלת" (ל,א), עד שיעברו ארבעים יום להריון הוי מיא בעלמא.

גמרא ושפחה מנלן דתנו רבנן דבר אל בני ישראל אשה כי תזריע. מאי וכן שפחה — הא פשיטא לן דכל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה, דגמרי "לה" "לה", כתיב באשה (דברים כד): "וכתב לה ספר כריתות", וכתיב בשפחה: "או חפשה לא נתן לה". **מאי עבדן** — לרבי יוסי? מתיין תרווייהו חד קרבן בין שתיהן יקנו חטאת העוף חדא ודאי. עולת העוף תביא כל אחת ודאי, ובתנאי שאם אינה חייבת — תהא נדבה. אבל חטאת העוף לא מצי למימר תהא נדבה, דאין חטאת נדבה. ולהכי מייתו חטאת העוף ויקנוהו בין שתיהן, ומתנין: אם אני חייבת — יהא חלקך מחול לי, ואם את חייבת — יהא חלקי מחול לך. וממה נפשך הויא מליקתה כשרה. **אומר כו'** — בפרק "דם שחיטה" לקמן (כריתות כג,א). **מודה רבי יוסי** — דמתניתין, בארבעה מחוסרי כפרה, דלא מייתי קרבן לשום חטאת אלא לאשתרויי בקדשים. **התם** — גבי חטאת חלב בפרק "דם שחיטה", גברא בעי ידיעה, שידע שחטא ואי לא — מייתי כל חד אשם תלוי ולא חטאת בשותפות. **דקתני סיפא דההיא** — בפרק "דם שחיטה" (שם): כל חטאת שהיא באה על חטא. אלמא באה על חטא דוקא נקט. **ואם נקבה תלד** — הוה ליה למכתב: "ואם נקבה היא".

משנה לאור שמונים ואחד — שילדה נקבה לאור שמונים ואחד, שהיתה ראויה למחר להביא כפרתה, הפילה. **בית שמאי פוטרין מן הקרבן** — מלידה שניה אף על גב דלאחר מלאת הוא, הואיל ולילה הוא, ולא יצאה שעה ראויה לקרבן. דלילה מחוסר זמן קרבן הוא, דכתיב (ויקרא ז): "ביום צותו", הילכך לענין קרבן כתוך מלאת דמי. **מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים ואחד** — דודאי חייבת, כדמפרש לקמן בפרק "ארבעה מחוסרי כפרה" (ט,א). **אם שיוה לו לטומאה** — שהרי אתם מודים שמשקיעת החמה של יום שמונים כלו ימי טוהר שלה, ואם ראתה בליל שמונים ואחד טמאה. **והדמים** — שאתה אומר: אם שוה לו לטומאה כו' — אינן מוכיחין לקרבן, שהרי המפלת תוך מלאת דמיה טמאין מפני הלידה, ואינה חייבת קרבן שני.

◆

תוספות

אימא לא תחייב שפחה — תימה: אין הכי נמי, ואיצטריך קרא לגיורת. דאמרינן בספרי גבי ברכת כהנים: כל מקום שמדבר בישראל צריך להביא הגרים!

שניהן מביאין חטאת אחת — תימה: דהא בעי סמיכה, ושניהן אי אפשר לסמוך, דאחד מהן יעשה עבודה בקדשים!

יוצא דופן — פירוש: על ידי סם פתחו לכריסה והוציאו הולד. ורבינו יצחק לוי פירש: דיצא דרך בית הרעי. ואין נראה, מדקאמר בפרק קמא דבכורות [ז,ב] גבי דג טמא שבלע דג טהור — כגון שנמצא דרך בית הרעי, שמע מינה שאי אפשר לצאת דרך בית הרעי אלא אם כן בלע, שנכנס דרך הוושט. אבל מה שמשריץ בתוך מיעיו — לא יצא דרך בית הרעי.

תלד לרבות — דהוי מיעוט אחר מיעוט, ד"וילדה" — ותלד משמע, ולא יוצא דופן.

מסורת הש"ס

ט. תו"כ ויקרא יב, ב. וראה משנה בכורות מז,ב. משנה נדה כד,ב. ילק"ש תורה תקמז.

י. יבמות עד,ב. תו"כ שם. ילק"ש תורה תקמז. שם תקמח.

יא. חגיגה ד,א. נזיר סא,א. ילק"ש תורה שנז. שם תשי.

יב. (בשינוי) משנה כריתות כג,א.

יג. שם.

יד. תו"כ ויקרא יב, ב. ילק"ש תורה תקמז.

טו. נדה מ,א. תו"כ שם. ילק"ש תורה תקמז.

טז. עדויות פ"ד מ"י. פסחים ג,א (חלק). תוספתא כריתות פ"א ט (בשינויים). תו"כ ויקרא יב, ו (בשינויים). ילק"ש תורה תקמח.

◆

גרסות

מלא גנינים יש בכת"י: **ומלא גנינים** ובמקבילה: **מלא גנונים.**

ושקצים ורמשים במשניות: **שקצים ורמשים** ויש בכת"י: **שקצים ורמסים.**

גיורת ושפחה מנין בכת"י־מ ועוד: **גיורת שפחה מנין** וביבמות עד,ב: **גיורת ושפחה משוחררת מנין** וראה תוס' שם.

כל מצות שהאשה חייבת יש בכת"י: **כל מצות עשה שהאשה חייבת.**

עבד חייב בה בכת"י נוסף: **אשה פטורה עבד פטור.**

אלו מביאין קרבן כו' בכתה"י: **ואילו מביאות [קרבן] ואינו נאכל וכו'.**

מייתין... ומתני יש בכת"י: **מתיין... ומתניין.**

קרבן ודאי בכת"י־מ ועוד: **קרבן.**

מביאות שניהן חטאת אחת יש בכת"י כבמשנה להלן כג,א: **שניהן מביאין חטאת אחת.**

אין שניהן מביאות חטאת אחת יש בכת"י כבמשנה להלן כג,א: **אין שניהם מביאין חטאת [אחת].**

המפלת לאור שמונים ואחד במשניות: **המפלת אור לשמונים ואחד** ויש בכת"י: **המפלת אור שמונים ואחד** וכן להלן.

מאי שנא כך הוא במקומות אחרים בתלמוד ובמשניות. ויש בכת"י של המשנה: **מה שנה.**

אם שיוה לו לטומאה יש בכת"י: **אם שווה לו לטומאה.**

יצאה לשעה... שלא יצאה לשעה במשניות: **יצאה בשעה שהיא ראויה... שלא יצאה בשעה.**

וחייבת קרבן במשניות ובכת"יק: **וחייבת בקרבן.**

לא אם אמרתם יום שמונים ואחד במשניות: **לא אם אמרתם במפלת יום שמונים ואחד.**

והדמים אינן מוכיחים במשניות: **הדמים אינן מוכיחין.**

◆

העולם

יוצא דופן

יוצא דופן הוא ולד שנולד ב"ניתוח קיסרי". בעולם הרפואה העתיק לא מוכר לנו ניתוח קיסרי באשה חיה, אלא רק באשה מעוברת שמתה, כדי להציל את הוולד. רק בעת החדשה החלו ניתוחים כאלה בנשים חיות. אבל מן המשנה כאן ודיוני חכמים במקומות אחרים נראה שבעם ישראל נעשו ניתוחים כאלה גם בנשים חיות, והן הצליחו להתעבר שוב וללדת.

עיונים

המפלת שפיר מלא מים וכו' כאן מדובר בנפלים שלא התפתחו לכלל ולד, ואין יציאתם מן הרחם נחשבת ללידה. וכן עובר שהוא פחות מבן ארבעים יום אינו נחשב אלא "מיא בעלמא" (רש"י). ולענין המפלת כמין דגים וחגבים הסבירו המפרשים (עפ"י נדה כב,ב) כי אף שלגבי המפלת כמין בהמה חיה ועוף, סבור ר' מאיר במשנה הקודמת שהם בכלל ולד, טעם הדבר הוא מפני שנאמרה בהם לשון יצירה כבאדם, מה שאין כן באלו (רע"ב).

גנינים רש"י פירש: גוונים. כלומר, גוונים שונים, כמראה דם וכמראה בשר ועצמות (תפארת ישראל). והרמב"ם (בפיה"מ) פירש: חתיכות בשר דקות, כעין תולעים.

שפחה מנין ולא רק שפחה כנענית שלו, שבנה הוא בכלל "יליד ביתו" וחייב במילה, ומשום כך חייבת אמו בקרבן (שבת קלה,ב), אלא גם שפחה משוחררת (בש"מ, וכן מפורש בתו"כ וביבמות עד,ב).

מאי וכן שפחה כלומר, לשם מה הוצרך להזכירה במשנה? אם משום שהיינו סבורים שאינה בכלל "בני ישראל", כדברי הברייתא — צריך היה להזכיר גם את הגיורת. אלא בהכרח יש בשפחה חידוש שאין בגיורת, ואם כן מהו החידוש? (ש"מ).

מייתין תרוייהו חד קרבן ודאי וחטאת עוף ספק ומתני כתבו המפרשים שכל אחת מהן תביא עולה בפני עצמה, ותתנה שאם אינה חובה — נדבה היא. ואף שיכולות להביא עולה אחת ולהתנות שהיא של זו החייבת — מוטב שלכל אחת יהא קרבן שלה. אבל לגבי חטאת לא אמרו כן, שהרי בדוחק התירו להביא חטאת העוף מספק, שיש בה משום איסור הבאת חולין בעזרה (תוס' בש"מ).

המפלת לאור שמונים ואחד מדובר כאן באשה שילדה בת, ואי אפשר לצייר את השאלה שלפנינו ביולדת בן, שכן היולדת זכר דמיה טמאים שבעה ימים, וימי טהרתה שלושים ושלושה ימים, וביום הארבעים מביאה קרבנה, והרי נפל שלא מלאו לו ארבעים יום אינו מחייב כלל קרבן, כמבואר במשנה הקודמת.

בשבת שאף על פי שאינן ראוי לקרבן יחיד כו' ועניינו, שהשבת מצד עצמה ראויה להקרבה, אלא שנאסר להקריב בה קרבן יחיד, אבל אם עבר הכהן והקריב — יצאה ידי חובתה. ואילו לילה אינו ראוי מצד עצמו להקרבה (תפארת ישראל, שפת אמת).

אורח ההלכה

המפלת שפיר מלא מים וכו' אשה שהפילה שפיר מלא מים, מלא דם, מלא גנינים, מלא בשר ואינו מרוקם, וכן אם הפילה כמין חגבים כמין דגים שקצים ורמשים, וכן המפלת ביום ארבעים — אינה חוששת לוולד, וטהורה מטומאת יולדת ופטורה מן הקרבן. כמשנה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות איסורי ביאה פ"י ה"ב וה"ד. שם פ"ה הט"ו).

יוצא דופן יוצא דופן אין אמו טמאה טומאת לידה ואין לו ימי טומאה וימי טהרה. כדעת תנא קמא. (רמב"ם שם ה"ה).

כל חטאת שהיא באה על חטא שנים שהביאו חטאת אחת על שני חטאיהם — אין מקריבים אותה לשניהם, אלא ימתינו עד שיפול בה מום ותימכר, ובדמיה יביא זה חטאתו בדמי חצייה וזה חטאתו בדמי חצייה. כרבי יוסי. (רמב"ם שם הלכות שגגות פ"ג ה"ד).

המפלת לאור שמונים ואחד אחת היולדת ואחת המפלת ולד אחד או ולדות הרבה הרי זו מביאה קרבן אחד לכולם, והוא שתלד כולן בתוך ימי מלאת. כיצד? ילדה נקבה — כל נפלים שתפיל מיום הלידה עד סוף יום שמונים הרי הם נחשבים עם הולד הראשון ואינה מביאה אלא קרבן אחד. אבל הפילה נפל אפילו בליל שמונים ואחד, הוא ראוי לקרבן — הרי זו מביאה עליו בפני עצמו. כבית הלל. (רמב"ם שם הלכות מחוסרי כפרה פ"א ה"ח. שם פ"ג ה"ד).